

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет сходознавства
Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота з філології на тему :

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Мпкит 52-20

факультету сходознавства

денної форми навчання

з освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: китайська мова, англійська
мова

Спеціальності 035 Філологія

Дружєвич Валерії Анатоліївни

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Мелько Х.Б.

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2021 року

Завідувач кафедри

_____ Любимова Ю.С.

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.....	9
ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ.....	9
1.1 Тлумачення поняття «концепт» та «концептосфера» у сучасній лінгвістиці	9
1.2 Структурно-типологічні характеристики концептів в сучасній лінгвістиці	16
1.2.1 Класифікація концептів.....	26
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2.....	32
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ	32
2.1 Лінгвокогнітивний та прагматичний методи під час дослідження концепту ЩАСТЯ.....	32
2.2 Методологія дослідження концептів.....	36
2.3 Методика дослідження концепту ЩАСТЯ	49
Висновки до 2 розділу.....	50
РОЗДІЛ 3.....	53
ЛЕКСИЧНИЙ ТА СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ НА МАТЕРІАЛІ ПАРЕМІЙНОГО ФОНДУ.....	53
3.1 Аналіз лексеми «ЩАСТЯ» в сучасній китайській та українській мовах.....	53
3.2 Аналіз прислів'їв та приказок з лексемою «ЩАСТЯ»	63
3.3 Лексико-семантичний аналіз групи прислів'їв та приказок: співвідношення щастя та біди.....	66

3.4	Лексично-семантичний аналіз групи прислів'їв і приказок: співвідношення щастя та нещастя.	70
	Висновки до розділу 3.....	79
	ВИСНОВКИ.....	82
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
	СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	94
	ДОДАТКИ.....	95
	Додаток А	95
	Додаток Б	96
	Додаток В	97
	Додаток Г	98
	Додаток Ґ	99
	Додаток Д	100
	РЕЗЮМЕ.....	101

ВСТУП

Знання, накопичені людством можна умовно представити у двох формах: енциклопедичній, в якій закодований світогляд та мова, які формують картину світу. Мова є складовою частиною культури, є її найважливішим сховищем колективного досвіду.

На сьогоднішній день концепт є загальним та важливим терміном в сучасній лінгвістиці. Щастя відноситься до категорії етики і має світоглядний характер. Саме щастя відіграє велику життєву цінність для кожної людини і загальне уявлення про щастя є невід'ємним від лінгвістичної, культурної, філософської та психолінгвістичної специфіки, і саме тому концепт щастя ж дуже важливим концептом в китайській та українській мовних картинах світу.

В сучасному мовознавстві актуальним є аналіз мови в аспекті її взаємозв'язків із ментальністю й культурою народу, у площі особистого сприйняття та формування індивідуальної картини світу. За положеннями когнітивної лінгвістики мова належить особі, яка осмислює себе, своє місце у навколишньому світі і функцію у щоденній діяльності та комунікації. Сучасна лінгвістика приділяє багато уваги вивченню концептів, їх місця та ролі в мовній парадигмі та їх зв'язку з іншими сферами. У концептах відображається зв'язок мови, мислення, культури.

Трактування «концепту» вітчизняних та закордонних лінгвістів зовсім різне, але це не стосується терміну «концептосфера». Ефективними способами дослідження концептосфери є аналіз мовного матеріалу за допомогою проведення асоціативних експериментів, створення асоціативних полів, аналізу вербалізації концептів у мовленні або тексті. Важливим етапом аналізу є когнітивна інтерпретація, яка і відрізняє когнітивну семантику від лінгвістичної.

Перше уявлення концепту було таким: це одночасний прояв індивідуального та загального представлення чогось. А вже пізніше «концепт» трактувався як мікромодель культури, а культура – мікромодель концепту. Аналіз численної літератури дає підставу вважати, що концепти це наші знання про оточуючих нас живих істот і об'єктах, які символізують «базову когнітивну сутність, що дозволяє пов'язувати зміст зі словом» і «з психологічної точки зору виконують функцію категоризації».

Дослідженню концептів присвячені праці таких українських вчених як: А. Д. Белова, Л. І. Белєхова, І. О. Голубовська, О. Ю. Качмар, А. М. Приходько, Т. В. Радзієвська, та зарубіжних фахівців: А. П. Бабушкін, Т. В. Булигіна, С. Г. Воркачов В. І. Карасик, А. Д. Кошелєв, Д. С.Лихачов, Л. Г.Панова, С. Л.Сахно, Ю. С.Степанов, О. С.Яковлева.

Зараз вивчення концептів є актуальним лінгвістичним завданням, оскільки такого роду дослідження дозволяють виявити лінгвокультурні та національно специфічні компоненти значень слів. Змістовна і структурна багатовимірність концептів дозволяє проводити аналіз на різних рівнях і дає широку базу для дослідження та інтерпретації. Багато сучасних вчених звертаються як до вивчення концептів в цілому, так і до конкретних концептів, що функціонують в мові.

Актуальність даної роботи зумовлена цілісним антропоцентричним підходом до вивчення концепту ЩАСТЯ. Концепт ЩАСТЯ привертає увагу науковців вже відносно давно, оскільки він пов'язаний з етнічною самосвідомістю та відображає проблеми національної ідентичності у мові. Концепт ЩАСТЯ, на сьогодні, залишається ще малодослідженою темою і потребує детального вивчення, особливо сьогодні, коли в Китаї відбувається переоцінка цінностей і формується нова картина світу. Крім того, тенденція до конвергенції лінгвокогнітивного та прагматичного

підходів у лінгвістиці обумовлює цілісне дослідження аспектів концепту ЩАСТЯ.

Мета і завдання дослідження: здійснити аналіз особливостей актуалізації лінгвогнітивного та прагматичного аспектів концепту ЩАСТЯ, проведення комплексного дослідження концепту ЩАСТЯ, виокремлення його змісту та структури. У цьому аспекті вважаємо також за доцільне простежити динаміку розвитку зазначеного концепту за допомогою моделювання його актуального та історичного шарів. Для реалізації цієї мети поставлено такі **завдання**:

- аналіз проблем дослідження польової структури концепту ЩАСТЯ та визначення його номінативного поля;
- лексико-семантичний аналіз концепту ЩАСТЯ за допомогою компонентного аналізу, аналізу словникових дефініцій та укладення безперервної моделі;
- дослідження понятійної складової концепту ЩАСТЯ за допомогою етимологічного, дефініційного (опрацювання словникових дефініцій) та компонентного аналізів;
- визначення образної та ціннісної складової концепту ЩАСТЯ через дослідження його когнітивних мікрополів та моделювання асоціативного поля;

Об'єкт дослідження – концепт ЩАСТЯ в сучасній китайській мові, профілізований за допомогою лексичних одиниць, вільних словосполучень, паремій та фразеологізмів.

Предмет дослідження – вербалізація концепту ЩАСТЯ в сучасній китайській мові, його характеристики (когнітивні, структурно-семантичні, прагматично-семантичні).

Методи дослідження: методика польового аналізу дала змогу системно представити лексичні та фразеологічні одиниці спільного

семантичного простору концепту ЩАСТЯ з урахуванням ядерних та периферійних зон у його структурі. Зіставний метод забезпечив встановлення збігів та відмінностей на рівні мовних засобів вираження аналізованого концепту у двох мовах. Окремі прийоми концептуального аналізу дали змогу висвітлити основні когнітивно-семантичні шари аналізованої концептосфери та належність фразеологічних та паремійних одиниць до відповідно когнітивно-метафоричних моделей.

Наукова новизна одержаних результатів:

- у плані актуалізації концепт ЩАСТЯ проаналізовано на етимологічному рівні, історичного та актуального шарів;
- вибудовано модель поняттєвих складників концепту ЩАСТЯ;
- удосконалено методику дослідження концептів, їх моделювання та експлікації;

Практичне значення дослідження полягає у тому, що фактичний матеріал, який міститься у кваліфікаційній роботі та наукові висновки можуть слугувати теоретичним та практичним матеріалом у навчальному процесі для підготовки спеціалістів у галузі когнітивної семантики, лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства та історії мови.

Апробація результатів дослідження відбулася у рамках міжнародної студентської науково-практичної відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови», (Київ, 2021). Результати роботи були опубліковані у вигляді тез у збірнику матеріалів до міжнародної науково-практичної відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови».

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загального висновку до всієї роботи, списку використаних джерел та додатків. У вступі визначається актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано мету та завдання, окреслені методи

аналізу, розкрито новизну, теоретичне та практичне значення результатів, описано структуру роботи.

У першому розділі розглянуто ключові терміни та поняття терміну «концепт» та «концептосфера», розглянуто комунікативно-когнітивний підхід до мови, типологічні ознаки та структуру концептів, розкрито різні підходи до визначення структури концептів та їх класифікацій.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану когнітивного та прагматичного підходів у лінгвістиці, методології дослідження концептів, а також проведення асоціативного експерименту.

У третьому розділі представлено аналіз способів вербалізації концепту ЩАСТЯ у паремеїчних одиницях сучасної китайської мови, актуалізації його лінгвокогнітивних та прагматичних характеристик, а також досліджено структуру концепту.

Після кожного розділу наведено висновки. У загальних висновках представлено результати усієї виконаної роботи. Список використаних джерел налічує 70 позицій. Список джерел ілюстративного матеріалу налічує 4 позиції. До списку додатків входять 6 позицій.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Тлумачення поняття «концепт» та «концептосфера» у сучасній лінгвістиці

На сьогоднішній день такий термін як «концепт» дуже широко використовується у багатьох гуманітарних науках: у літературознавстві, філософії, лінгвістиці, психології, культурології. Дефініцій цього терміну існує безліч, адже термін «концепт» є одним з головних у дослідженні етнічної мовної картини світу.

В першу чергу, нам необхідно розглянути генезис терміну «концепт». Не дивлячись на той факт, що «концепт» – це сучасний термін багатьох гуманітарних наук, його вивченням займалися ще вчені середньовіччя.

У 14 столітті відбулася суперечка між номіналістами та реалістами. Предметом суперечки було співвідношення імен (назв), ідей та речей. Через прояв різних точок зору з'явився термін «помірний номіналізм», що увійшов у історію філософії під назвою «концептуалізм». У середньовічній філософії розуміння концепту звучало як «назва, ім'я», особливі «психологічні утворення» які мають «якусь смислову функцію» (Воробьев, 1997, с. 11).

Явища, що зводяться до аналізу концепту, досліджували такі вчені як: Л. Вайсгербер, В. Гумбольдт, Б. Уорф та Е. Бенвеніст. Французький вчений П. Абельяр досліджував слова як звучання, у які був вкладений той чи інший семантичний зміст та зробив таке припущення, що за своєю природою назви не входять у позначувану ними річ, а існують за таким принципом як

«накладення» їх суб'єктами на речі. Це «накладення» дарується людям Богом, згідно П. Абеляру сам концепт є смыслом (Попова, 2000, с. 11).

У 1928 році російський філософ С. О. Аскольдов вперше залучив слово «концепт» до системи сучасної гуманітарної науки. Саме він побачив у концептах спільність та виокремив два їх види:

1. *пізнавальні та художні, де художній концепт (слово-символ) є найчастіше сукупністю понять, уявлень, почуттів, емоцій, деколи вольових проявів* (Аскольдов, 1997, с. 268);

2. *пізнавальний (слово-термін) завжди стосується якої-небудь множинної предметності – ідеальної чи реальної ... [і] позначає щось, що є за його межами* (Аскольдов, 1997, с. 268).

Дослідження окремих «концептуалізованих сфер» об'єктивної дійсності вимагає розуміння того, як проявляється концепт в нашій сучасній реальності. Сучасні вчені визначають концепт як квант знань (Карасик, 2004, с. 90), як якийсь ідеальний об'єкт, як зображення культури у свідомості людини, то, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини, як одиницю ментальності відповідної культури (Воркачев, 2001, с. 67).

Перше уявлення концепту було таким: «концепт» – це одночасний прояв індивідуального та загального представлення чогось. А вже пізніше «концепт» трактувався як мікромодель культури, а культура – мікромодель концепту. Аналіз численної літератури дає підставу вважати, що концепти це наше знання про оточуючих нас живих істот і об'єктах, які символізують базову когнітивну сутність, що дозволяє пов'язувати зміст зі словом та з психологічної точки зору виконують функцію категоризації (Карасик, 2004, с. 15).

В. В. Красних вводить вузьке визначення поняття «концепт»: (національний) концепт – це загальна, максимально прийнята, що зазнала

когнітивної обробки гіпотези будь-якого «предмета» в сукупності зі всіма валентними зв'язками, зазначених національно-культурним маркуванням (Красных, 1998, с. 55).

В. В. Красних заперечує наявність візуального прототипного образу у концепті, саме тому вживає термін «концепт» тільки стосовно до абстрактних речей (наприклад, воля, щастя) та ментефактам (Красных, 1998, с. 55). Зокрема В. І. Карасик у своїй праці наголошує про те, що поряд з концептами абстрактних речей є існування так званих «предметних концептів» (наприклад: матрьошка, колобок) (Карасик, 2004, с. 122).

Наведений аналіз визначень показує, що розуміння терміна «концепт» у сучасній лінгвістиці досить варіативно. Існує як вузьке розуміння терміна «концепт» (В.В. Красних), так і більш широке (В. І. Карасик, Ю. С. Степанов, Є. С. Кубрякова). Безперечною визнається лише та ідея про те, що концепт повністю належить свідомості та має, на відміну від поняття, не тільки описово-класифіковані, а ще й чуттєво-вольові та образно-емпіричні характеристики. Про концепти не тільки міркують, а й переживають на власному шляху (Попова, 2006, с. 41).

Існуючі у лінгвістиці методи розуміння концепту зводяться, як правило, до лінгвокогнітивного та лінгвокультурного осмислення цього явища. Так, наприклад, концепт як лінгвокогнітивне явище представляє собою одиницю ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини; оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи мови та всієї картини світу, відображеної у людській психіці (Бабушкин, 1996, с. 90). З точки зору лінгвокультурного підходу, розуміння культурного концепту, полягає в тому, що він визнається базовою одиницею культури та її концентратом (Карасик, 2004, с. 116).

Необхідно зазначити, що лінгвокогнітивний та лінгвокультурний методи щодо розуміння та трактування такого явища як «концепт» не є взаємовиключними. Як ментальне утворення «концепт» у свідомості суб'єкта є прямим шляхом до концептосфери соціуму, а саме до культури, а «концепт» як одиниця культури – це фіксація колективного досвіду, який стає надбанням індивіда. На думку В. І. Карасика, ці методи відрізняються векторами по відношенню до індивіда: лінгвокогнітивний концепт – це напрямок від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт – це напрямок від культури до індивідуальної свідомості (Карасик, 2004, с. 117).

Наразі у лінгвістиці існує ряд близьких за змістом термінів, наприклад, «поняття», «концепт», «фрейм», «гештальт». Для чіткого розуміння терміна «концепт» необхідно розглянути всі ці поняття та встановити їх відмінності у порівнянні з концептом.

В українській мові слово «концепт» це калькування латинського слова «conceptus» (поняття). На перший погляд ці терміни синонімічні, але це далеко не так, тому що вони вже досить чітко розмежовані. В першу чергу «поняття» вживається у логіці та філософії, а «концепт» у культурології та лінгвістиці. Термін «поняття» тягне за собою систему логічних термінів, таких як «судження» та «умовивід»; у цьому сенсі термін «поняття» виступає як раціональна частина концепту, тобто той зміст, який включає загальні суттєві характеристики об'єкта (Карасик, 2004, с. 128).

Ті загальні фактори, що об'єднують перераховані вище поняття – це їх ментальна природа. Різниця полягає в тому, що вони характеризують інформацію з різних сторін, що зберігається в пам'яті (Карасик, 2004, с. 128). Таким чином, «гештальт» підкреслює цілісність образу, а «фрейм», навпаки, конкретизує інформацію, це «гештальт» у його динаміці. За словами В. І. Карасика, «концепт» це важлива інформація, що зберігається у

індивідуальній або колективній пам'яті, зокрема вона володіє певною цінністю, та вважається пережитою інформацією (Карасик, 2004, с. 128).

Тим самим В. І. Карасик дотримуючись цієї точки зору дійшов до висновку, що у рамках психології найбільш адекватним поняттям для позначення ментальних репрезентацій є гештальт, з точки зору когнітивної науки – це фрейм, а з позиції культурології та лінгвокультурології – це концепт (Карасик, 2004, с. 128). З огляду на актуальність та принципову сумісність лінгвокогнітивного та лінгвокультурного підходів до розуміння концепту, основним терміном лінгвістичного дослідження та об'єкта можна визнати концепт та його фреймову структуру. Запроваджений інтегральний підхід до розуміння концепту дозволяє систематизувати різні розуміння цих ментальних сутностей.

Такі науковці як В. І. Карасик, В. В. Красних, Л. О. Чернейко та багато інших дотримуються наступної гіпотези: концепт є тривимірним явищем, та виділяють його предметно-образну, понятійну й цілісну складові. Таким чином, образна сторона концепту включає в себе: слухові, зорові, смакові, тактильні характеристики предметів, явищ, подій, відображених в нашій пам'яті, тобто це релевантні ознаки практичного знання. А понятійна сторона концепту – це те, як концепт зафіксований в мові, його позначення, опис, структура, тлумачення, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до інших концептів. Ціннісна (інтерпретаційна) сторона концепту характеризує важливість цього психічного явища як для суб'єкта, так й для всього мовного колективу (Карасик, 2004, с. 129).

Важливим моментом у розумінні концепту є факт про те, що ніякий концепт не відображається у промові повністю (Попова, 2000, С. 28-29). Так, З. Д. Попова та Й. А. Стернін пропонують наступні аргументи:

1. концепт – це результат індивідуального пізнання;

2. концепт не має жорсткої структури, він об'ємний, і тому не може бути виражений повністю;

3. неможливо зафіксувати всі вирази концепту (Попова, 2000, С. 29-30).

Концепт, будучи найважливішою категорією цілого ряду гуманітарних наук, виступає неоднорідним явищем. Виокремлюють конкретні та абстрактні, індивідуальні та групові концепти, а також транскультурні універсалії.

Щодо лінгвокультурного та когнітивного підходів, деякі науковці вважають, що зв'язок з іншими концептами є одним з основних властивостей концептів. Д. С. Лихачов пропонує називати велику структурну організацію концептів «концептосфера». Для Д. С. Лихачова концепт – це заміна кожного основного (словникового) значення окремо.

Вчений пропонує вважати концепт алгебраїчним виразом, значенням яким ми керуємо у своїй письмовій та усній мові (Лихачёв, 1993, с. 4). «У сукупності потенції, що відкриваються в словниковому запасі кожної людини, як і всьї мови в цілому, ми можемо називати концептосфери» (Лихачёв, 1993, с. 4).

Концептосфера мови співвідноситься з поняттям концептосфери культури. На думку Д. С. Лихачова, концептосфера мови складається з окремих варіантів, що мають тісний зв'язок між собою. Згідно цьому існує концептосфера української мови, а у ній концептосфера «сім'ї», концептосфера німецької мови, та виділяється у ній концептосфера «природи», а у китайській мові виділяється концептосфера «щастя».

Таким чином, концептосфера – це впорядкована сукупність концептів народу, інформаційна база мислення. У когнітивній лінгвістиці часто практикується зіставлення різних концептосфер між собою, що дозволяє виділити національну специфіку різних народів шляхом дослідження

концептуалізації подібних явищ, а також виявити без еквівалентні концепти (властиві одному народу та відсутні у іншому через відсутність в культурі народу даного предмета або явища) та концептуальні лакуни (відсутність концепту при наявності у свідомості народу східного явища).

Об'єктом дослідження концептів прийнято рахувати не дійсність саму по собі, а її відображення у свідомості народів та історії. Тому вивчення концептів має синхронно-етимологічний характер, що дозволяє не просто уявляти елементи дійсності, а простежити динаміку пізнання світу й формування мовної картини світу.

Аналіз теоретичних джерел показує, що твердження в науці поняття «концепт» дозволяє з нових позицій розглядати закономірності та особливості мови, свідомості та культури, а, отже, і нові аспекти взаємодії когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, психології, культурології, філософії. Це розширює рамки змістовного аналізу мовних явищ, та надає значно більшу глибину та ефективність семантичним дослідженням.

Тлумачень поняття «концепт» у науковій літературі вже досить багато. Попри всю різноманітність варіантів, тлумачення «концепт» однакостайно визначається одиницею ментального простору. Він структурує знання про світ та відображає національну специфіку світу. Під концептом ми розуміємо одиницю думки як спосіб й результат квантифікації та категоризації знань, оскільки його об'єктом є ментальні сутності простору ознак характеру, які певним чином визначаються формою абстрагування, модель якого походить від самого концепту, таким чином він не тільки описує свій об'єкт, але й створює його.

Зараз вивчення концептів є актуальним лінгвістичним завданням, оскільки такого роду дослідження дозволяють виявити лінгвокультурні та національно специфічні компоненти значень слів. Змістова й структурна багатовимірність концептів дозволяє проводити аналіз на різних рівнях та

дає широку базу для дослідження й інтерпретації. Багато сучасних вчених звертаються як до вивчення концептів в цілому, так і до конкретних концептів, що функціонують в мові (Дружевич, 2021, с. 57).

1.2 Структурно-типологічні характеристики концептів в сучасній лінгвістиці

На сьогоднішній день кожний з нас є свідками нового, стрімко розвиваючого напрямку в лінгвістиці – лінгвоконцептології. Предметом її вивчення є концепт. В. З. Дем'янков досліджував історію вживання концепту та еволюцію його семантичної структури в різних мовах. Він зазначав, що у текстах класичної та середньовічної латині слово *conceptus* та його похідні виявляють загальну сему «зародок», метафоричне осмислення якої привело до розуміння концепту як «зародження думки». В італійській мові концепт довгий час вживався у значенні «зачаття», проте вже в XIII-XIV ст. спостерігається значення «зрозумілий, який розуміється як ...», в сучасній італійській мові у слові *concetto* головними значеннями є такі слова як:

1. поняття, уявлення, судження, думка;
2. принцип, концепція, розуміння;
3. ідея, план, проєкт;
4. репутація;
5. екстравагантний художній образ, метафора.

Така сама ситуація спостерігалася і в іспанській мові. В французькій мові до кінця XIX в. слово *concept* вживалося вкрай рідко, в сучасній французькій мові *concept* – це термін, що позначає явища, які отримують організацію у результаті дискурсивної діяльності. В німецькій мові концепт (*Konzept, Konzept, Conzept*) функціонує в значенні «начерк», близький до

українського значення «конспект». Однак в 1960-і рр. Konzept змінив своє значення на «попереднє, уривчасті, незавершене, іноді туманне, відносно справедливе, цінне та несуперечливе уявлення про цілий світ, що відповідає деяким поняттям та моделюючого (що відображає в науковому дослідженні) істинні поняття людини» (Дем'янков, 2007, с. 612). В англійській мові concept зафіксований в словниках зі значенням «поняття, ідея, загальне уявлення, концепція»; в даний час concept найчастіше зустрічається в науковій літературі, зокрема, присвяченій проблемам когнітології та інформатики. Таким чином, термін concept в усіх мовах зберігає одну з його початкових сем – «незавершеність, зародження».

У лінгвістиці немає загального поняття розуміння концепту. Найбільш вдале визначення запропонував Ю. Є. Прохоров: «Концепт – сформована сукупність правил та оцінка організації елементів хаосу картини буття, детермінована особливостями діяльності представників відповідної лінгвокультурної спільноти, яка є основою в їх національній картині світу та транслюється засобами мови в їх спілкуванні» (Воркачев, 2004, с. 115).

Ментальний та абстрактний характеру концепту пояснюють велику кількість різноманітних класифікацій: за ступенем абстрактності, за змістом, за ступенем важливості, за формою вираження та ін. Як відомо, класифікації концептів визначені їх природою, функціями, структурою та змістом. У зв'язку з чим необхідно звернутися до питання про структуру та зміст концепту.

Думки вчених збігаються в тому, що concept – це складне багаторівневе за своєю будовою явище. Гіпотеза Ю. С. Степанова про складність структури concept наступна: «З одного боку, до неї належить все, що належить до поняття ..., з іншого боку, до структури concept входить усе те, що й робить його фактом культури – етимологія, стисла до

основних ознак змісту історія; сучасні асоціації; оцінки та ін.» (Карасик, 2002, с. 320).

На думку М. М. Болдирєва, структура концепту має вигляд гештальту. Ядро концепту становлять конкретно-образні характеристики, які є результатом сприйняття світу та його повсякденного пізнання. Абстрактні ознаки відображають знання про об'єкти, отримані в результаті теоретичного та наукового дослідження. Розташування цих ознак має індивідуальний характер, це залежить від умов формування концепту у кожної окремої людини. У концепті немає жорсткої структури, його обсяг постійно збільшується за рахунок нових концептуальних характеристик. У структурі концепту виокремлюються загальнонаціональний компонент та групові компоненти, регіональні (локальні), індивідуальні (Воркачев, 2004, с. 325).

З. Д. Попова, Й. А. Стернін виокремлюють три базових структурних компонента:

1. образ;
2. інформаційний зміст;
3. інтерпретаційне поле (Попова, 2007, с. 75).

В структурі концепту, образний компонент складається з перцептивного образу, що є результатом відображення навколишньої дійсності за допомогою органів почуттів, та когнітивного (метафоричного) образу, що є результатом метафоричного осмислення дійсності. Інформаційний зміст має когнітивні ознаки, «найбільш істотні для самого предмета або його використання, що характеризують його найважливіші диференційні риси, обов'язкові складові частини, основну функцію.» (Попова, 2007, с. 77). Інтерпретаційне поле утворюється за когнітивними ознаками, що інтерпретують основний інформаційний зміст концепту. У інтерпретаційному полі виділяють наступні зони:

1. енциклопедична;
2. утилітарна, що представляє прагматичне ставлення людей до денотату;
3. регулятивна, яка об'єднує когнітивні ознаки;
4. загальна, що виражає оцінку;
5. соціально-культурна, що відображає зв'язок концепту з культурою народу;
6. пареміологічна, що представляє сукупність когнітивних ознак в національних пареміях;
7. міфологічна;
8. ідентифікаційна та ін.

Розмежовувавши зміст та структуру концепту, З. Д. Попова та Й. А. Стернін зазначають наступну ідею: «Зміст концепту утворено завдяки когнітивним ознаками, що відображають окремі ознаки концептуалізованого предмета або явища, та завжди зображуються як сукупність всіх цих ознак. Зміст концепту внутрішньо впорядковано за польовим принципом: ядро, ближня, дальня й крайня периферія» (Попова, 2007, с. 80).

Дивлячись на характер і природу асоціацій, які використовуються як метод опису концепту, Г. Г. Слишкін підкреслює, що концепт має вхід («місця впливу середовища») та вихід (місця, з яких отримуємо реакції системи, що передаються у середовищі). Сукупність входів утворює інтразону, а виходів – екстразону. Крім того, виділяється квазіінтразона, утворена сукупністю вхідних формальних асоціацій, та квазіекстразона, утворена сукупністю вихідних формальних асоціацій (Слышкин, 2004, с. 60).

Згідно досліджуваному матеріалу, кажучи про структуру концепту, вчені характеризують його зміст. Ось чому найчисленнішими є класифікації концептів з точки зору відображеної в них інформації.

Так, С. О. Аскольдов виділяє два типи концептів:

1. пізнавальні
2. художні

«Проблема концептів та проблема художнього слова мають не тільки спільне місце дотику, але й позитивно збігаються ... Слова, в одному випадку, не викликаючи ніякого пізнавального «уявлення», розуміються та створюють щось, що може бути об'єктом певної логічною обробки. В іншому випадку слово, не викликаючи жодних художніх «образів», створює художнє враження, що має в результаті якісь духовні цінності ... У проблемі пізнання це «щось» називається «концепт», під яким ми уявляємо його в двох видах: «загальне уявлення » та «поняття». У проблемі мистецтва це «щось» поки не має чіткий термін. Ми будемо називати його «художнім концептом» з повним усвідомленням чітких, в даному випадку, істотних відмінностей» (Аскольдов, 1997, с. 268).

Ю. С. Степанов розрізняє наукові (ізоляти) та ненаукові (художні) концепти. Перші «формується як синонімічні, є парними твердженнями, не є ізольованими» (Степанов, 2007, с. 20). Ненаукові «не піддаються парним твердженням» та є «абсолютними ізолятивами» (Степанов, 2007, с. 21).

Концепти-асоціації поділяються на наступні три групи:

1. екстралінгвістичні знання про явища навколишньої дійсності (імена; надписи, гасла, реклама; знання, пов'язані з актуальним станом суспільного життя, політики, економіки, культури; наукова інформація; факти і явища в мистецтві та культурі; метафоричне осмислення дійсності; фразеологізми як одиниця картини світу; жести, міміка і інтонація; загальні

висловлювання (життєві правила, дефініції, судження; фрейми типових національно-культурних ситуацій);

2. діалогова інформація, яка відображає мовну свідомість носіїв мови (рефлексія з приводу мовних феноменів; діалоговий режим; емоційно-оціночні відповіді; гумор, гра слів; елементи національної свідомості, національної оцінки і переваги; порушення культурно-мовних норм, орфографічні помилки як межа виходу за рамки норм культури мовлення);

3. знання про будову самої мови (Бабушкин, 1996, с. 45).

А. П. Бабушкін всі концепти поділяє на розумові картинки, схеми, гіпероніми, фрейми, інсайти, сценарії, а також калейдоскопічні концепти:

1. розумові картинки – мається на увазі сукупність образів у колективній / національній або індивідуальній свідомості людей;

2. концепт-схема формує перцептивну та когнітивну картину світу, певним чином за допомогою лексичних засобів;

3. концепти-гіпероніми – це визначення, позбавлені конотата;

4. концепт-фрейм виступає в ролі схем сцен;

5. концепт-сценарій (скрипт) – схема подій, надання інформації про стереотипні епізоди, послідовність та зв'язок ментальних подій, позначених словом, їх динаміка;

6. функція інсайту – це раптове розуміння, схоплення тих чи інших відносин та структури ситуації в цілому, «загорнута» в слові інформація про конструкцію, внутрішній устрій призначеного предмета;

7. калейдоскопічний концепт є результатом метафоризації, такий вид концепту зображується у вигляді розумових картинок, або у вигляді фрейму, схеми або сценарію (Бабушкин, 1996, С. 46-47).

Такі науковці як: З. Д. Попова, Й. А. Стернін виокремлюють:

1. концепт-уявлення (узагальнений чуттєвий образ предмета або явища);

2. концепт-схему, він зображен у вигляді деякої узагальненої просторово-графічній або контурній схемі;

3. концепт-поняття, що відображає загальні, істотні ознаки предмета або явища, результат їх раціонального відображення та осмислення;

4. концепт-фрейм (багатокомпонентний концепт, широке уявлення, значна сукупність базових знань про предмет або явище);

5. концепт-сценарій (скрипт) (послідовність кількох епізодів у часі, стереотипні епізоди з ознакою руху, розвитку);

6. концепт-гештальт (комплексна, цілісна функціональна розумова структура, що впорядковує різноманіття окремих явищ у свідомості) (Попова, 2007, с. 115).

Зокрема, існує таке поняття як «концепти культури», який поділяється на кілька груп (Пименова, 2004, с. 8):

1. універсальна категорія культури (простір, час, зміна, рух, причина, наслідок, якість, кількість);

2. соціально-культурна категорія (свобода, справедливість, праця, багатство);

3. категорія національної культури (воля, частка, соборність, душа);

4. етична категорія (добро, зло, борг, істина);

5. міфологічна категорія (боги, домовик) (Пименова, 2004, с. 10).

Видовий розподіл лінгвоконцептів «може йти шляхом предметної сфери, до якої вони належать»: емоційні, онтологічні, гносеологічні, семіотичні тощо (Воркачев, 2007, с. 32).

За ступенем абстрактності змісту концепти поділяються на абстрактні (ментефакти) та конкретні / «предметні концепти» (натурфакти та артефакти): «За основу типології лінгвістичних концептів може бути закладен також рівень абстракції їхніх імен, які мають відношення до концептів духовної культури, утворених шляхом гіпостазування предикатів

– властивостей та відносин (щастя, краса, свобода та ін.), а також мають пряме відношення до концептів-символів – культових реалій (матрьошка, черемха, береза та ін.)» (Воркачев, 2007, С. 31-32).

За сферою функціонування можливо поділити концепти на етнокультурні та соціокультурні. Серед соціокультурних, в свою чергу, виокремлюють групові (вікові, гендерні, професійні та подібні) та індивідуальні концепти (Бабушкин, 1996, Карасик та Пименова, 2004). Індивідуальні концепти можуть бути зображені індивідуально-авторськими ключовими словами; концептами, що визначають психотип особистості, а іноді й певні соціальні групи (в такому випадку вони стають соціокультурними або етнокультурними концептами) (Карасик, 2004, с. 122).

Особливу увагу треба звернути на асоціативні класифікації концептів, яку запропонував Г. Г. Слышкін, згідно за якою виділяють:

1. пропорційні концепти, їх особливість в тому, що вони продовжують збагачувати як інтразону, так й екстразону;
2. сформовані концепти, у яких завершилося формування інтразони, але продовжує функціонувати екстразона;
3. концепти у процесі формування, які ще не володіють екстразоною, але вже мають розвинену інтразону;
4. пропорційні концепти, інтразона яких постійно розширюється, а екстразона відсутня через високий ступінь абстракції концептуалізованих понять;
5. рудиментарні концепти, які майже або повністю втратили інтразону та збереглися лише в складі окремих одиниць своєї екстразони (Слышкін, 2004, с. 70).

За ступенем відображення національного характеру зображають універсальні концепти (вода, сонце, батьківщина, земля, будинок та ін.) та національні – властиві лише одному з народів (правда, істина, калина).

За ступенем важливості концепти поділяються на концепти:

1. вищого рівня (борг, щастя, любов, совість) та звичайні (Воркачев, 2007, с. 44);

2. базові (елементарні, необхідні для опису інших концептів) та універсальні.

Залежно від типу взаємозв'язків концептосфери мовної особистості з лінгвістичними явищами Г. Г. Слишкін акцентує свою увагу на концепти мовної особистості та на її метаконцепти. Г. Г. Слишкін зазначає: «Метаконцепт – це результат вторинної концептуалізації, об'єктом якої є явища попереднього концептуалізованого досвіду людства, оформлені як семіотичні компоненти (такі як: мова, текст, жанр, стиль, переклад, дискурс, граматики та ін.). У метаконцептах реалізується рефлексія носія мови з приводу знакової діяльності, об'єктом та / або суб'єктом якої він є» (Слишкін, 2004, с. 103).

За характером вираження концепти можна поділити на вербалізовані та невербалізованих. Причому вербалізовані, в свою чергу, поділяються на універбуми, фразеологічні (синтаксичні).

Ідея про існування ядра та периферії в концепті закладена за основу класифікацій М. В. Піменової та Н. Ю. Шведової. М. В. Піменова виокремлює макроконцепт – «складне ментальне утворення, пов'язане з концептами, що входять до його структури» (наприклад: «рослина», «жива істота» та ін.) (Пименова, 2004, с. 14). Н. Ю. Шведова поділяє концепти на «основні» («базові», «великі») та «не основні» («небазові»). Не основні концепти – необхідне оточення основного концепту та виконують роль конкретизаторів. «Це закритий набір слів, пов'язаних з основним концептом

загальним поняттям, але своїм лексичним значенням доповнюють це поняття якимись суттєвими елементами.

Саме ця класифікація вважається найбільш вдалою. Концепт є одиницею картини світу, яка розуміється як «вихідний глобальний образ картини світу, що є основою для світобачення людини, репрезентує властивості світу в розумінні її носіїв, та є результатом всієї духовної активності людини», входить «до класу ідеального, яке, не перестає бути реальністю» (Вільчинська, 2008, с. 30). У науковій літературі виокремлюють наступні типи картин світу:

1. ідеалістична, матеріалістична, синтетична (дуалістична);
2. наукова (представлена фізичною, біологічною, хімічною, географічною, геологічною, соціологічною, екологічною, лінгвістичною та іншими картинами світу);
3. ненаукова, філософська;
4. раціональна, нераціональна;
5. космологічна, біологічна, соціальна;
6. природна, гуманітарна;
7. міфологічна, релігійна, філософська, побутова, етико-моральна, художня, медіа-картини світу та ін.

О. В. Головань, базуючись на сучасних психолінгвістичних дослідженнях, наводить наступну схему структури концепту (Додаток А) (Головань, 2003, с. 17).

В той час, Г. Г. Слишкін, взявши за основу будову концепту за В. І. Карасиком, пропонує подальше членування основних компонентів концепту (Додаток Б).

Ми вказали не повний список типів картин світу. Якщо зіставити типи представлених знань в структурі концепту з типами картин світу, то можна дійти до висновку про те, що структура концепту – це точка перетину різних

типів картин світу. Залежно від ситуації ядро та периферія концепту можуть мінятися місцями залежно від їх важливості в даний момент для індивіда або групи. Ю. Є. Прохоров зазначає: «... будь-яка сукупність концептів утворює текст, під яким ми розуміємо сукупність правил лінгвістичної та екстралінгвістичної організації змісту комунікації представників лінгвокультурної спільноти. Цей текст може бути яким завгодно: може мати на меті як історично сформовані елементи, так й елементи, пов'язані з правилами сьогодення; у ньому є елементи, які мають відношення до усіх типів комунікативних просторів, у яких суб'єкт вступає у спілкування завдяки засобам відповідної мови (від планетарного до особистого простору). При цьому, досить проблематично побачити, що виступає ядром, а що периферією: аналіз асоціативних матеріалів говорить про те, що частотність тієї чи іншої реакції більше залежить від поточної важливості для суб'єкта у спілкуванні того чи іншого комунікативного простору, ніж про те, що саме ця мовленнєва одиниця більш важлива у спілкуванні, ніж інша». Таким чином, до існуючих на даний момент в лінгвістиці класифікацій концептів можна додати класифікації, засновані на принципах типології картин світу.

1.2.1 Класифікація концептів. У сучасному мовознавстві виокремлюють різні види концептів. Типологія концептів є дискусійним питанням у лінгвістиці, у дослідженнях наводяться численні класифікації концептів за різними критеріями. Розвиток когнітивної лінгвістики в області дослідження концептів дозволив дійти до висновку про те, що «концепт» є парасольковим терміном, який об'єднує різні види ментальних явищ, основною функцією яких є структурування знань. Саме різниця у типах цих знань дозволяє виділити різні концепти: конкретно-чуттєві образи, уявлення, схеми, поняття, прототипи, фрейми, сценарії або скрипти,

гештальт тощо (Слишкин, 2018). Нижче ми розглянемо більш детальні класифікації концептів, запропоновані різними науковцями.

З урахуванням соціологічного аспекту З. Д. Попова та Й. А. Стернін визначають наступні типи концептів за їх приналежністю до певних груп носіїв: універсальні концепти (вода, сонце, батьківщина, земля, будинок та ін), національні концепти – властиві лише одному народові, групі (вікові, гендерні, професійні), а також індивідуальні концепти (Попова, Стернін, 2007, с. 120).

В. І. Карасик за принципом фізичної реальності денотата концепту виділяє параметричні (простір, час) та непараметричні концепти (совість, гріх, честь та ін.).

З опорою на дискурсивний підхід, концепти поділяються на повсякденні, художні, інституціональні (Карасик, 2007, с. 25).

Аксіологічний підхід до поділу концептів пропонує С. Г. Воркачов (2004), згідно з яким концепти бувають вищого рівня (щастя, кохання, совість) та звичайного рівня (мова, чоловік та ін.) (с. 44).

С. О. Аскольдов (1997) розмежовував концепти пізнання (загальні, схематичні уявлення) та художні концепти (індивідуальні, розмиті уявлення).

Пізнавальні концепти мають поняттєву природу, оброблюють сферу замінюваних явищ; художні концепти – діалогічні, оскільки характеризуються чисельністю одночасно значущих поглядів, підкоряються особливому виду прагматики – художній асоціативності, тому вони образні, символічні (Маслова, 2004, с. 175).

Залежно від змістовного наповнення концепту А. П. Бабушкін (1996) виділяє наступні види концептів:

1. мисленнєві малюнки (конкретні зорові образи або міфєми – «троянда»);

2. схеми (менш детальні образи з просторовим значенням – «річка» як блакитна стрічка);

3. гіпероніми (узагальнені образи, які відображають гіперонімічні зв'язки у лексиці – «взуття»);

4. фрейми (сукупність асоціацій, що зберігається у пам'яті – «базар»);

5. інсайти (знання про структуру та функціональну призначеність предмета – «ножиці»);

6. сценарії (знання про сюжетний розвиток подій – «бійка»);

7. калейдоскопічні концепти (концепти абстрактних імен соціальної спрямованості – «совість») (С. 43-67).

П. В. Мацьків (2007) розрізняє предметні (вербалізовані словами з конкретним значенням), концепти-гешталти (об'єктивовані абстрактною лексикою), типологічні (репрезентовані лексикою з просторовим значенням) та емоційні концепти (їх репрезентують назви почуттів та емоцій) (с. 17).

Іншу класифікацію концептів запропонувала М. В. Піменова (2006). На її думку, всі концепти можуть бути розподілені за трьома категоріальними класами:

1. базові концепти включають у себе ті концепти, які формують фундамент мови та всієї картини світу; серед них: 1) космічні концепти; 2) соціальні концепти; 3) психічні (духовні) концепти.

2. концепти-дескриптори кваліфікують базові концепти; серед них: 1) дименсіональні концепти, під якими розуміємо різні виміри (розмір, об'єм та ін.); 2) квалітативні концепти, що виражають якість (тепло-холод); 3) квантитативні концепти, які виражають кількість (один, багато, мало).

3. концепти-релятиви реалізують типи відношень; серед них: 1) концепти оцінки (добре-погано, вірно-невірно); 2) концепти-позиції (проти, разом, поруч); 3) концепти-привативи (свій-чужий, брати-віддавати).

Отже, у лінгвістиці існує декілька підходів до класифікації концептів розроблених на основі різних критеріїв. Спираючись на класифікацію З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, ми визначаємо концепт ЩАСТЯ як універсальний концепт та базовий соціальний концепт.

Висновки до розділу 1

Ім'я концепту – мовна одиниця, яка зберігає навколо себе ментальний простір концепту, а матеріальна сторона зображається у номінативному полі, що складається із безпосередніх і опосередкованих номінацій концепту.

У 1928 році російський філософ С. А. Аскольдов вперше залучив слово «концепт» у систему сучасної гуманітарної науки. Саме він побачив у концептах спільність та виділив два їх види:

1. *пізнавальні та художні, де художній концепт (слово-символ) є “найчастіше сукупністю понять, уявлень, почуттів, емоцій, деколи навіть вольових проявів”;*

2. *пізнавальний (слово-термін) “завжди має відношення до якої-небудь множинної предметності – ідеальної чи реальної... [і] позначає щось, що є за його межами”.*

У нашому дослідженні концепт – це ментальна одиниця як індивідуального, так й національного когнітивного пізнання, змодельована лінгвістичними засобами.

Проаналізовані джерела засвідчують, що В. В. Красних вводить вузьке визначення поняття «концепт»: (національний) концепт – це загальна, максимально прийнята, що зазнала когнітивної обробки гіпотеза “предмета” разом зі всіма валентними зв'язками, зазначених національно-культурним маркуванням.

Наразі, у лінгвістиці існує ряд близьких за змістом термінів, наприклад: «поняття», «концепт», «фрейм», «гештальт».

З огляду на актуальність та принципову сумісність лінгвокогнітивного та лінгвокультурного підходів до розуміння концепту, основним терміном лінгвістичного дослідження та об'єкта можна визнати концепт та його фреймову структуру. Пропонований інтегральний підхід до розуміння концепту дозволяє систематизувати різні розуміння цих ментальних сутностей.

Такі науковці як В. І. Карасик, В. В. Красних, Л. О. Чернейко та багато інших вважають концепт як тривимірним явищем та виокремлюють його предметно-образну, понятійну та цілісну складові. Таким чином, образна сторона концепту включає в себе: зорові, слухові, тактильні, смакові характеристики предметів, явищ, подій, відображених в нашій пам'яті, тобто це релевантні ознаки практичного знання. А понятійна сторона концепту – це те, як концепт зафіксований у мові, його позначення, опис, структура, тлумачення, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до інших концептів. Інтерпретаційна сторона концепту характеризує важливість цього психічного явища як для суб'єкта, так й для всього мовного колективу.

Основним моментом при розумінні концепту є факт про те, що ніякий концепт не відтворюється у промові повністю.

Аналіз теоретичних джерел показує, що твердження у науці поняття «концепт» дозволяє з нових позицій розглядати закономірності та особливості мови, свідомості та культури, а, отже, й нові аспекти взаємодії когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, психології, філософії. Це розширює рамки змістовного аналізу мовних явищ, та надає значно більшу глибину та ефективність семантичним дослідженням.

Тлумачень поняття «концепт» у науковій літературі вже досить багато. Попри всю різноманітність варіантів тлумачення «концепт» одностайно визнається одиницею ментального простору. Він відображає знання про світ, а також зображує національну специфіку світу. Під концептом ми розуміємо одиницю думки як спосіб та результат квантифікації та категоризації знань, оскільки його об'єктом є ментальні сутності простору ознак характеру, освіти яких значною мірою визначається формою абстрагування, модель якого походить від самого концепту, тим самим він не тільки описує свій об'єкт, але й створює його.

Зараз вивчення концептів є актуальним лінгвістичним завданням, оскільки такого роду дослідження дозволяють виявити лінгвокультурні та національно специфічні компоненти значень слів. Змістовна та структурна багатовимірність концептів дозволяє проводити аналіз на різних рівнях, зокрема, дає широку базу для дослідження та інтерпретації. Багато сучасних вчених звертаються як до вивчення концептів в цілому, так й до конкретних концептів, що функціонують в мові.

Отже, у лінгвістиці існує декілька підходів до класифікації концептів розроблених на основі різних критеріїв. Спираючись на класифікацію З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, ми визначаємо концепт ЩАСТЯ як універсальний концепт та базовий соціальний концепт.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ

2.1 Лінгвокогнітивний та прагматичний методи під час дослідження концепту ЩАСТЯ

У сучасному мовознавстві простежується тенденція до конвергенції когнітивного та прагматичного підходів. У когнітивно-прагматичному аспекті аналізуються різні типи дискурсу, проводиться аналіз концептів, спонукальної модальності, паремій, неологізмів, оказіональної лексики тощо (Болдырев, 2001, с. 45).

Зв'язок між когнітивною та прагматичною парадигмами наукових знань привернув особливу увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників (Д. Шпербер, Д. Уілсон, А. Кашер, Дж. Ньютс, Д. Ферсхверен, О. С. Кубрякова; В. І. Заботкіна; Ю. С. Степанов та ін.). Огляд та аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень показав, що на сьогодні, у лінгвістиці існує переважно три методи, що поєднують пізнання когнітивного та прагматичного аспектів.

Перший підхід трактує прагматику як частину когнітивної теорії (когнітивні аспекти – первинні, прагматичні аспекти – вторинні). Таким чином, Д. Шпербер та Д. Уілсон заперечують існування окремого прагматичного модуля та розглядали його як частину когнітивної парадигми. Вони вважають, що прагматика є частиною загальних когнітивних принципів, що беруть участь у тлумаченні висловлювань. Багато в чому їх думку розділяє А. Кашер. Він вважає, що основне завдання прагматики полягає у простеженні, як прагматичні теорії співвідносяться із загальною психологічною концепцією природи людської свідомості (René Dirven & Marjolyn Verspoor, 2004, с. 567).

Принцип, який найбільш повно та яскраво відображає сутність цього методу, такий: *cogito ergo dico лат. – «мислю, отже, кажу»* – перефразування афоризму французького філософа Рене Декарта «*cogito ergo sum*»: *лат. – «мислю, отже, існую»*, а також аргумент – «*ми маємо на увазі більше, ніж говоримо*» (Моргун, 2013). Прагматика об'єднує в собі когнітивні процеси та принципи інтерпретації мовлення та мовленнєвого акту. Водночас, прагматичні чинники, спричинені контекстуальними умовами, стратегіями, тактиками визначають потенціал впливу висловлювання, що є складовою частиною когнітивних процесів, що відбуваються у свідомості людини. Включення прагматичного модуля (аспекту) до системи когнітивної обробки та переробки інформації призвело до появи ментальної прагматики, подальшого розвитку когнітивної алгебри в рамках функціоналізму, а також принципово нового підходу до мови – когнітивної прагматики, що вивчає розумові та мовні основи комунікації (Моргун, 2013).

У другому методі когнітивна теорія є частиною прагматики (прагматичний аспект первинний, когнітивний аспект вторинний). Прагматика розглядається як наука, що вивчає взаємопов'язані когнітивні, соціальні та культурні аспекти мови та спілкування, тобто вона є ширшою за когнітивну лінгвістику. Прагматика дає відповідь на питання: «Як правильно використовувати мову: що є використання мови?», «Який вплив на індивідів має володіння мовою, або чого люди досягають, володіючи мовою?» (Моргун, 2013).

Прагматика вважається ключем до розуміння життя, поведінки, когніції та процесів комунікації в цілому (Моргун, 2013). Подібне бачення прагматики підкреслює її нерозривний зв'язок з когнітивними процесами за допомогою конструювання, інтерпретації, передачі досвіду та знань. За такого підходу прагматика досліджує мову у дії, відношенні між мовною

формою та у використанні мови, причому використання мови включає в себе когнітивні процеси, що відбуваються у соціальному світі з усією різноманітністю лінгвокультурних реалій, ціннісних систем та менталітету.

Третій підхід до відношень між прагматичним та когнітивним аспектами передбачає їхню конвергенцію (зближення). Зближення когнітивного та прагматичного методів походить з запропонованого Чарльзом Пірсом поняття *інтерпретант* (Моргун, 2013). Комунікативна модель знака представлена трьома компонентами: знак, предмет, інтерпретант. Інтерпретант має функцію поняття або концепту, та надає можливість розрізнити види значень – когнітивне та прагматичне (Моргун, 2013). Крім того, саме поняття *інтерпретант* має різні тлумачення в лінгвістиці:

- еквівалент знака провідника з іншої семіотичної системи;
- представник класу однорідних предметів;
- емотивна асоціація;
- релевантний контекст комунікації, набір загальних звичок і правил вживання;
- ментальний образ в свідомості інтерпретатора, думка або поняття, концепт;
- лінгвістичний або прагматичний контекст (Моргун, 2013).

Саме така неоднорідна природа феномена *інтерпретант* сприяє конвергенції когнітивного та прагматичного аспектів.

Дж. Ньютс (2003) висловлює теорію про те, що когнітивний та прагматичний аспекти мови не протипоставлені між собою та не доповнюють один одного. Вони є взаємопов'язаними та представляють собою одне ціле: «Когнітивний та прагматичний виміри мови не просто окремі речі. Вони відображають дві сторони одного явища, і тому мають

бути не тільки взаємопов'язаними, а ще й взаємозалежними» (с.3). Саме на цій теорії засноване виникнення когнітивно-прагматичної теорії мови.

У межах прагматичного аспекту досліджується вибір адресантом певних лінгвістичних одиниць під час вживання у певному контексті з для здійснення впливу на адресата (Моргун, 2013). Іншими словами, прагмалінгвістика як наукова дисципліна зосереджена на вивченні трьох взаємопов'язаних дій адресанта під час комунікації, які зазвичай відбуваються одночасно: вибір, вживання лексичних одиниць, здійснення впливу на адресата. У когнітивних структурах відображені результати пізнавальної діяльності людини.

Таким чином, всі три методи зосереджують увагу на тісному зв'язку когнітивних та прагматичних чинників. Наступні прагматичні чинники: ситуація, предмет мовленнєвого спілкування, простір, час, особливості автора та адресата, мають великий та серйозний вплив на когнітивні процеси, що відбуваються у свідомості учасників комунікації в момент прояву та сприйняття мови. У процесі мовлення людина кодує свої думки, обумовлено все це – комунікативним наміром, саме таким чином думка знаходить загальнодоступну форму. Таким чином, мова відображає процес вербалізації образів у свідомості людини. Сприймаючи мовленнєві коди, слухач розшифровує закодовані мовленнєві символи, витягуючи сенс, закладений у зовнішню форму мовленнєвих одиниць конкретної мови. У процесі сприйняття мови людина співвідносить сказане не тільки з об'єктивною реальністю, а й зі своїми суб'єктивними знаннями про неї, зі своїм особистим досвідом, зберігаючи інформацію, якої бракує у пам'яті та свідомості, яка й відповідає за розуміння прагматичного значення – історичних, культурних, соціальних значень та всієї сукупності людських знань (Моргун, 2013).

Щодо об'єднання когнітивного та прагматичного аспектів, розглянуті

вище три методи ніяк не суперечать один одному. Всі ці методи є доказом взаємозв'язку та взаємовпливу когнітивного та прагматичного аспектів, а також надають теоретичні основи когнітивно-прагматичної парадигми. Для пояснення загального феномену розуміння та породження мови, соціально-культурний контекст та акт вживання взаємопов'язані та взаємодіють.

Дослідження концепту ЩАСТЯ присвячене як когнітивному, так й прагматичному аспектам цього концепту. З одного боку, воно орієнтовано на побудову ментальної моделі світу за допомогою концептів, вербалізованих у тексті. З іншого боку, зосереджено на комунікативній спрямованості тексту, а саме мовні механізми впливу та маніпулювання (певні стратегії та тактики), які гарантують ефективність та успіх виконання комунікативного наміру автора.

2.2   Методологія дослідження концептів

Одним з найпопулярніших методів вивчення взаємодії мови та мислення є семантико-когнітивний метод (термін З. Д. Попової та Й. А. Стерніна), назва якого визначена для досліджень на вивчення співвідношення семантики мовних знаків та її відображенні у концептосфері народу.

Науковцям стало зрозуміло, що мовленнєві знаки створюються задля обміну інформацією, тобто найбільш поширених та необхідних концептів. Базуючись на теорії, яку ми проаналізували раніше, можна стверджувати, що для того, щоб частково зрозуміти концептосферу суб'єкта або певного соціального товариства, треба застосовувати знання з семантики мовних знаків того чи іншого народу у певний історичний період. Це основне положення методології когнітивної лінгвістики свідчить про те, що найбільш вживані у конкретний період мовні одиниці, їх асоціативні

конотації якраз і будуть відображати найбільш суттєві у дану епоху для даного народу мовленнєві одиниці, а саме – концепти, які є невід’ємною частиною єдиної концептуальної системи. Тобто, чим менше використовується мовна одиниця у певний історичний період, і чим менше ціннісних конотацій та асоціативних полей вона має, тим більше віддаленим від ядра концептосфери є концепт, тим більше він залишається поза увагою народу (Попова, 2018, С. 60-61).

На основі проаналізованого головного положення методології когнітивної лінгвістики було запропоновано ряд методів, завдяки яким можна виявляти особливості мислення. Невербальне мислення вказує на те, що людина мислить з точки зору глобальних одиниць, а саме – концептами. Мова – це засіб доступу до концептів у людській свідомості. Більшість концептів можна пізнати та пояснити саме завдяки мові. Тому для лінгвокогнітивного дослідження вчені використовували лінгвістичні методи, що застосовуються для опису лексичної та граматичної семантики мовних одиниць, які репрезентують концепти.

Що стосується семантико-когнітивного аналізу, Н. М. Попова не розмежовує ці два етапи аналізу, хоча і базувалася на розмежуванні концепту, як одиниці когнітивного простору, та значення, як одиниці семантичного простору. На думку вченої, досліджуючи семантику мовленнєвих одиниць, які репрезентують концепти в мові, можна визначити їх психолінгвістичне (діапазон, що відображає усі семантичні характеристики, разом з почуттями та розумінням, у свідомості носіїв мови, та репрезентується шляхом асоціативних експериментів) та лексикографічне (відображене в тлумачних словниках) значення, що є частиною змісту концепту, оскільки зміст концепту значно ширший за той, що репрезентується мовленнєвими одиницями (Попова, 2018, с. 62). Для того, щоб шляхом аналізу семантики мовленнєвих одиниць поринути у

сферу концептів, необхідно застосувати методику когнітивної інтерпретації отриманих результатів семантичного аналізу, завдяки якій можна робити висновки про ментальні сутності.

Таким чином, завдання лінгвістичної концептології полягає у виявленні та опису якомога більше мовленнєвих засобів, що репрезентують концепт у мові та описі найбільш повної семантики цих одиниць (слова, словосполучення, фразеологізми, паремії, тексти, дискурс, асоціативні поля) шляхом використання методики концептуальної інтерпретації результатів лінгвістичного дослідження, та змодельовавши зміст концепту загальної ментальної одиниці.

Завдяки когнітивній інтерпретації отриманих шляхом семантичного аналізу результатів, семантико-когнітивний метод є найновішим концептуальним методом дослідження. Однак різні науковці застосовують різні методи інтерпретації, визначаючи їх сукупність як когнітивний аналіз. Наприклад, С. Є. Нікітіна практично не розрізняє семантичний та когнітивний аналіз, але бачить останній у розширенні попереднього аналізу (Попова, 2018, с.64), що певною мірою суперечить якісній різниці концепту від семантичного значення слова-репрезентанта.

З іншого боку, О. С. Кубрякова чітко розмежовує семантичний та когнітивний аналізи, обидва з яких необхідні для досягнення мети. Семантичний аналіз пов'язаний із тлумаченням самого слова, а концептуальний, в свою чергу, спрямовує на пізнання світу (Кубрякова, 2004, с. 85).

Хоча методи і різні, але все ж таки вони мають свою спільну мету: розкрити концепт, залучивши для цього якомога більший об'єм культурної, історичної та повсякденної інформації.

Важливим є питанням щодо уникнення інтуїтивного методу задля інтерпретації концептів. Саме тому, А. Вежбицька пропонує тлумачити

концепти шляхом обмеженої кількості примітивів – слова, які не вимагають подальшого роз'яснення для носіїв мови та є неподільними: субстантиви, детермінатори та квантифікатори, ментальні предикати, оцінка, час та місце, таксономія та партонімія (Попова, 2018, с. 385).

Для семантико-когнітивного дослідження концепту в мові необхідно виділити усі мовні одиниці, які можуть репрезентувати концепт або його когнітивні ознаки. До таких мовних одиниць належать:

1. ключове слово / слова, що найбільш точно репрезентує/ють концепт у мові;
2. похідні номінації концепту – переносні номінації;
3. одиниці різних частин мови пов'язані із основними лексичними засобами номінації концепту, що відображають ознаки концепту;
4. контекстуальні синоніми та okazіональні номінації;
5. стійкі словосполучення, що включають у себе ключове слово-репрезентант концепту або його синонім;
6. фразеологізми, що включають ім'я концепту;
7. метафоричні номінації;
8. стійкі порівняння з ключовим словом;
9. паремії (прислів'я, приказки, афоризми), що відображають зміст, актуальний на досліджуваному історичному етапі;
10. асоціатори, що з'являються в результаті асоціативного експерименту, та є реакцією на ключове слово-стимул;
11. словникові дефініції та енциклопедичні статті ключових слів репрезентантів концепту;
12. різні види текстів та дискурсів, що розкривають зміст концепту (Попова, 2018, с.67-68).

Отже, семантичний аналіз вимагає вирішення таких завдань:

- встановлення значення лексем на матеріалах статей зі

словників;

- аналіз фразеологічних та пареміологічних одиниць з даною лексемою;

Подальша концептуальна інтерпретація даних передбачає:

- встановлення основних концептуальних прошарків (ближньої і дальньої периферії) на основі даних про семантичне поле лексеми;
- визначення контекстів, у яких реалізується ключове найменування концепту;
- опис способів представлення концептуально-цінної інформації (Попова, 2018, С. 67-68).

Формування асоціативно-смислового поля на основі лексико-семантичних варіантів лексем-імен концептів, виявлення їх експлікаторів дає змогу більш детально описати концепт.

Розглянемо детальніше методику дослідження концептів у рамках семантико-когнітивного підходу, за теорією Й. А. Стерніна та З. Д. Попови. Мету застосування цієї методики пояснює М. В. Піменова: «Методика дослідження концептів ... полягає у інтерпретації значення конструкцій, які об'єктивують ті чи інші особливості концептів; у виявленні частотних (властивих багатьом концепту) таксономічних характеристик та визначення за цими характеристиками загальних типологічних ознак досліджуваних концептів. Потім – на їх основі – узагальнення особливостей концептів, а також виокремлення концептуальних структур, когнітивних моделей та мовленнєвих схем актуалізації досліджуваних концептів у порівнюваних мовах» (Піменова, 2013).

Сьогодні, у когнітивному мовознавстві існує два основних методи в когнітивному аналізі мови. Дослідження гіпотези логічного методу «від значення до мови» репрезентує, що дослідження починається з вибору концепту, до якого добираються всі можливі засоби його актуалізації.

Другий метод – семантико-когнітивний, «від мови до значення», він передбачає, що дослідження починається з вибору ключового слова або групи слів, аналіз яких дозволить виявити структуру названого концепту, об'єктивовану цими мовленнєвими засобами.

Лінгвокогнітивний метод опису та моделювання концептів базується на аналізі семантики мовленнєвих засобів, які відображають концепт. Опис концепту завдяки семантиці передбачає використання як всіх традиційних, так й експериментальних методів опису значень, після чого результати аналізують за допомогою когнітивної інтерпретації (Попова, Стернін, 2010, с. 116).

Основними етапами застосування методики під час семантико-когнітивного дослідження (за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним) є:

1. Побудова номінативного поля концепту.

Побудова номінативного поля концепту полягає у встановленні та описі сукупності лексичних одиниць, які номінують концепт та його окремі ознаки.

Побудова номінативного поля концепту може бути здійснена лише за участі прямих номінацій концепту – ключові слова та їх синонімів (як системних, так і okazіональних, індивідуально-авторських), таким чином ми будуємо ядро номінативного поля; або включаємо номінації різновидів денотата концепту (гіпонімії), та найменування різних окремих ознак концепту, а також паремії, фразеологізми, афоризми тощо.

В якості ключового слова вибирають найбільш уживане найменування, яке є досить узагальнене за своєю семантикою (середнього ступеня абстракції), бажано – стилістично нейтральне. Вивчаючи лінгвістичні концепти, які характерні для якого-небудь стилю, жанру або окремого автора, вибір ключового слова може бути визначатися за критерієм частотності його вживання у певних текстах.

Після вибору найменування концепту будують ядро номінативного поля за допомогою синонімічного розширення ключового слова (використовуються словники синонімів і фразеологічні словники) та аналізу контекстів, в яких номінується досліджуваний концепт (тексти). Виписуються усі номінації досліджуваного концепту, включаючи okazіональні, індивідуально-авторські, описові.

Встановлення периферії номінативного поля може бути здійснене різними способами:

- аналіз художніх та публіцистичних текстів;
- аналіз лексем;
- побудова лексико-фразеологічного поля ключового слова (цей метод передбачає підбір синонімів, антонімів ключового слова);
- побудова дериваційного поля ключового слова;
- побудова пареміологічного поля концепту (Попова, Стернін, 2010, С.124-130).

2. Аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять до номінативного поля концепту.

Завдання цього етапу – презентувати одиночне значення номінативного поля у вигляді набору окремих семантичних компонентів, які згодом будуть під впливом когнітивної інтерпретації. Опис семантики лексем та фразеологічних одиниць, що знаходяться у номінативному полі концепту, здійснюється традиційними лінгвістичними методами та підходами, встановлення значень за словниками (рекомендується використовувати кілька словників, щоб таким чином сформулювати дефініцію значення, що буде узагальнювати інформацію з усіх словників), а також, у разі потреби, проведення компонентного аналізу значень – у межах синонімічного ряду, лексико-фразеологічного поля. В результаті описаних методів можна отримати опис значень одиниць номінативного

поля, тобто опис значень у вигляді семантичних компонентів – сем (Попова, Стернін, 2010, с. 136-137).

3. Когнітивна інтерпретація результатів мовленнєвого семантичного опису – виявлення когнітивних ознак, що формують аналізований концепт як ментальну одиницю.

4. Верифікація отриманого когнітивного опису серед носіїв мови.

Цей етап передбачає перевірку отриманих результатів серед носіїв мови, він є необов'язковим, але бажаним, оскільки в будь-якому описі концепту є велика частка суб'єктивізму дослідника, наприклад, у виокремленні та формулюванні когнітивних ознак, носії мови можуть підтвердити або спростувати правильність виокремлення дослідником певної когнітивної ознаки (Попова, Стернін, 2010, С. 137-140).

5. Опис змісту концепту у вигляді переліку когнітивних ознак.

Семантико-когнітивний напрямок когнітивної лінгвістики досліджує поняття «концепт» за допомогою значень мовленнєвих одиниць, що номінують його. Мовленнєві засоби – це засоби матеріалізації мовленнєвої свідомості. Саме цей етап лінгвістичних когнітивних досліджень «перекладає» лінгвістичні одиниці у когнітивні та розпочинає моделювання концепту.

Під когнітивною інтерпретацією вчені розуміють уявне узагальнення значення опису мовних одиниць, які входять до номінативного поля, на більш високому рівні абстракції для виявлення та словесного формулювання когнітивних ознак, що репрезентовані відповідними значеннями або семантичними компонентами цих мовленнєвих одиниць (Попова, Стернін, 2010, с. 141). Когнітивна інтерпретація мовних одиниць потрібна для подальшого моделювання змісту концепту.

Усі семантичні описи, отримані до когнітивної інтерпретації, не можна розглядати як опис змісту та структури концепту, вони лише є

тлумаченням значень номінативних одиниць, які називають окремі когнітивні ознаки, вербалізовані тими чи іншими мовними засобами. Без етапу когнітивної інтерпретації побудова моделі концепту неможлива.

Процедура когнітивної інтерпретації має на меті такі етапи:

- когнітивна інтерпретація сем:

Результатом попереднього етапу семантико-когнітивного дослідження є найбільш повний опис значень мовних одиниць. Встановлення сем мовних одиниць, які номінують концепт, дозволяє виявити більш-менш повно їхнє номінативне поле, а отже відображає когнітивні ознаки досліджуваного концепту.

Усі ці компоненти інтерпретуються як когнітивні ознаки концепту, при цьому різні синоніми реалізують різні аспекти цього концепту. Близькі за змістом семи узагальнюють (тобто зводять за однією ознакою) та виглядають як одна когнітивна ознака концепту (Попова, Стернін, 2003, с. 152).

- когнітивна інтерпретація паремій:

Цю інтерпретацію проводять у формі узагальнення смислів паремій (зведення близьких смислів до одного узагальненого за змістом); визначають відносну частоту залучення відповідних значень на матеріалі виокремлених паремій; встановлюють найбільш часто репрезентовані смисли. Гіпотеза когнітивної інтерпретації паремій базується на аналізі їх змісту. Таким чином, формулюються відповідні когнітивні ознаки у вигляді тверджень про концепт:

- когнітивна інтерпретація результатів асоціативних експериментів;

- когнітивна інтерпретація метафор: когнітивні ознаки формуються переважно з підстави порівняння, яке лягло в основу метафори;

- когнітивна інтерпретація частотності лексем: за частотністю вживання мовних одиниць можна зробити висновки про концепт;
- когнітивний аналіз внутрішньої форми значення лексеми-номінації (внутрішня форма слова слугує джерелом відомостей про структуру концепту);

1. Виявлення когнітивних ознак:

Другий етап когнітивної інтерпретації результатів концептуального опису – це узагальнення індивідуальних когнітивних характеристик та виявлення на їх основі когнітивних класифікаційних ознак, які застосовуються для концептуалізації даного явища.

Близькі когнітивні ознаки трактуються як репрезентації окремої когнітивної класифікаційної ознаки концепту, а їх частотність підсумовується для визначення яскравості, актуальності конкретної класифікаційної ознаки в структурі концепту.

Усі виявлені когнітивні ознаки трактуються як об'єктивація певних когнітивних ознак, виявлення яких дозволяє аналізувати особливості концептуалізації денотата концепту (Попова, Стернін, 2010, с. 140-148).

2. Моделювання концепту:

Якщо дослідження є лінгвістичним явищем, то етап концептуального моделювання є необхідним. Він дозволяє описати концепт як цілісну ментальну одиницю та включає в себе кілька послідовних кроків:

- опис концептуальної макроструктури (застосування виявлених когнітивних ознак до образних, інформаційних компонентів та інтерпретаційного поля, а також встановлення їх співвідношення в структурі концепту). Цей етап дозволяє чітко візуалізувати типи інформації, що домінують у концептах та яке їх співвідношення один з одним.
- опис класифікаційної структури концепту (виявлення ієрархії когнітивних класифікаційних ознак, що концептуалізують відповідний

предмет або явище, та опис концепту у вигляді ієрархії когнітивних класифікаційних ознак);

- опис польової організації, виявлення когнітивних ознак (виявлення ознак, що мають зв'язок з ядром, ближньою, дальньою та крайньою периферією концепту, та зображення змісту концепту у вигляді польової структури). Польовий опис базується на інформації про яскравість, актуальність тих чи інших когнітивних ознак в структурі концепту. Якщо дослідження проводилося без залучення експериментальних методик, з використанням тільки словників та текстів, то яскравість ознак визначається за частотністю вживання певних мовленнєвих одиниць або за кількістю одиниць, які репрезентують ту чи іншу когнітивну ознаку – чим більше таких одиниць, тим ознака яскравіше та важливіша для свідомості (закон Шпербера).

Результатом моделювання концепту в рамках лінгвоконцептологічного дослідження є словесне або графічне представлення змісту концепту у вигляді польової структури (Лихачев, 1991, с. 87).

Словесна модель

Концепт описується словами, окремо – ядро, ближня, дальня та крайня периферія. Когнітивні ознаки, виокремлені та розподілені за польовими зонами в структурі концепту, сортуються відповідно до ступеня їх яскравості в структурі концепту (за процентним відношенням встановлених мовленнєвих трактувань, які об'єктивують відповідну когнітивну ознаку). Польовий опис концептуального змісту може відрізнитися від макроструктури: яскравий, та, відповідно, ядерний концепт, в певній мірі може виявитися образним компонентом, компоненти інформаційного змісту концепту, компоненти його інтерпретаційного поля, аналогічно, окремі ознаки даних макрокомпонентів можуть бути залучені

як в ближній, так і в дальній, та навіть в крайній периферії змісту концепту.

Отже, належність тієї чи іншої ознаки концепту до конкретної польової зони визначається виключно яскравістю певної когнітивної ознаки, її актуальністю.

Графічна модель

Перевага цієї моделі в тому, що польова структура чітка. Однак, в цьому випадку важче уявити змістовні компоненти концепту, оскільки технічно важко розмістити всю необхідну змістовну інформацію (Попова, Стернін, 2010, с. 148-151).

З. Д. Попова та Й. А. Стернін підкреслюють, що, навіть враховуючи всі наявні мовні засоби для вираження концепту, а також тексти, у яких розкривається його зміст, неможливо отримати вичерпний опис концепту, оскільки це буде лише опис частини концепту (Попова, Стернін, 2010, с. 141). Причина в тому, що концепт не є жорстко структурованою ментальною одиницею, тому неможливо детально висловити його мовленнєвими засобами. По-друге, як було зазначено вище, у концепті завжди є невербалізована частина змісту. Крім того, завжди зберігається вікова, професійна, гендерна, а також індивідуальна складові концепту, які далеко не повністю вербалізовані. Жодний лінгвістичний метод не може виявити та зафіксувати всі засоби мовленнєвої репрезентації концепту.

Таким чином, моделювання концепту з використанням лінгвістичних та експериментальних методів, дає найбільш повний опис концепту.

Всупереч лінгвокогнітивному, лінгвокультурний метод має на меті конкретизацію вивчення культурних концептів, з точки зору їх ціннісного компонента, тобто співвідношення до відповідних предметів, явищ, ідей, які представляють собою цінність для носіїв культури (Карасик, 2007, с. 15).

Позначення концепту є ключовим моментом того, що є актуальним для певної лінгвокультури, та присвоєння цього фрагменту осмислюваної

дійсності спеціального знака. У матеріальному світі позначення виокремлює предмет, встановлюючи його місце у навколишній дійсності. Концепт виражається за допомогою сукупності мовних та невербальних засобів, які прямо або непрямо ілюструють, розвивають та уточнюють його зміст.

Згідно теорії В. І. Карасика, опис концепту у такому випадку, для тлумачення значення його найменування та найближчих позначень передбачає низку спеціальних дослідницьких методів, а саме:

1. дефініційний аналіз – виокремлюються смислові ознаки: категоріальний статус, тематична конкретизація, характеристика, зовнішня оцінка, внутрішня оцінка, модальність;

2. контекстуальний аналіз спрямований на виокремлення асоціативно пов'язаних смислових ознак;

3. етимологічний аналіз;

4. пареміологічний аналіз;

5. анкетування, коментування (Карасик, 2007, с. 16).

Особливістю методології дослідження концептів, В. І. Карасик висуває наступну ідею: приділяється значна увага до ціннісного компоненту, що можна помітити навіть у спрямованості дефініційного аналізу. Загальна процедура дослідження концептів за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним та методика дослідження В. І. Карасика є схожою, оскільки передбачає використання як суто лінгвістичних, так й експериментальних методів дослідження. Відмінності у методології обумовлені різними поглядами вчених на природу концепту (лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи) та його структуру. На нашу думку, ці дві методології не є взаємовиключними та можуть застосовуватися комплексно для більш повного аналізу концепту.

2.3 Методика дослідження концепту ЩАСТЯ

Вибір методики дослідження концепту залежить від декількох факторів. Перш за все, від методу, у межах якого здійснюється дослідження концепту (логічний, лінгвокультурологічний, філософський, лінгвокогнітивний, психологічний або ж інтегративний). Структурний та змістовний тип концепту також впливає на вибір методів дослідження. Мовний матеріал обраний для аналізу дослідником як основа вербальної актуалізації концепту впливає не тільки на вибір конкретної методики, а й на можливість проведення процедур на певних етапах цієї методики (Степанов, 2007, С. 19-20).

Концепт ЩАСТЯ є культурним концептом та, назважаючи на те, що дослідження проводиться для виявлення його лінгвокогнітивного аспекту, ми не можемо не враховувати його природу у дослідженні. Тому, поєднання методології лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного підходів до вивчення концептів є обґрунтованим у цьому випадку.

Компонентний аналіз лексичного значення дозволяє нам моделювати парадигму значення як поліфонічного слова, так й семантично різних слів; тому що концепт відноситься до більш ніж однієї словникової одиниці. Складники цих лексичних одиниць пов'язані спільним семантичним компонентом: ядро → ближня периферія → дальня периферія → крайня периферія (Коваль, 1965, с, 158).

Для реалізації дослідницьких пошуків змоделюємо лексико-фразеологічне поле лексеми щастя – репрезентанти ядра, ближньої та дальньої периферії поняття *щастя* за результатами асоціативного експерименту, у якому брали участь носії української та китайської мов.

Під час проведення асоціативного експерименту, участь у якому брали студенти КНЛУ, факультет сходознавства, перший (бакалаврський)

рівень та студенти Тяньцзіньського педагогічного університету, факультет іноземних мов, перший (бакалаврський) рівень, було проведено опитування на тему: «Лексико-фразеологічне поле лексеми щастя». Завдяки асоціативному експерименту нам вдалося виявити елементи, що наповнюють синонімічний та антонімічний ряди лексеми *щастя* в китайській та українській мовах.

Синонімічний та антонімічний ряди лексеми *щастя* представлені словами з позитивною та негативною емотивно-оцінною маркованістю. Ядро склали лексеми, зазначені як синоніми та антоніми у більшості випадків (тобто з мінімальним показником 8). На противагу ядру є крайня периферія, яку становлять унікальні одиниці, що були зафіксовані в одному випадку (показник 1). Ближня й дальня периферії відповідно визначаються щодо середнього показника – 5. Ближню периферію становлять лексеми, зазначені як синоніми та антоніми в більшості випадків (тобто з показником 5–7). Лексеми з показниками від 2 до 4 охоплюють дальню периферію.

Подаємо схематичне зображення синонімічно-асоціативного ряду (Додаток В) та схематичне зображення антонімічно-асоціативного ряду (Додаток Г) до слова *щастя* після опитування українських студентів, де цифра в дужках позначає кількість посилань на слово-синонім / слово-антонім в проведеному нами асоціативному експерименті.

Подаємо схематичне зображення синонімічного ряду (Додаток Д) та схематичне зображення антонімічно-асоціативного ряду (Додаток Г) до слова *щастя* після опитування китайських студентів, де цифра в дужках позначає кількість посилань на слово-синонім / слово-антонім в проведеному нами асоціативному експерименті.

Висновки до 2 розділу

Одним з найпопулярніших методів вивчення взаємодії мови та мислення є семантико-когнітивний метод (термін З. Д. Попової та Й. А. Стерніна), назва якого визначена для досліджень на вивчення співвідношення семантики мовних знаків та її відображенні у концептосфері народу.

Науковцям стало зрозуміло, що мовні знаки створюються задля обміну інформацією, тобто найбільш поширених та необхідних концептів. Базуючись на теорії, можна стверджувати, що для того, щоб частково зрозуміти концептосферу суб'єкта або певного соціального товариства, треба застосовувати знання з семантики мовних знаків того чи іншого народу у певний історичний період. Це основне положення методології когнітивної лінгвістики свідчить про те, що найбільш вживані у конкретний період мовні одиниці, їх асоціативні конотації якраз будуть відображати найбільш суттєві в дану епоху, для даного народу мовленнєві одиниці, а саме – концепти, які є невід'ємною частиною єдиної концептуальної системи. Тобто, чим менше використовується мовленнєва одиниця у певний історичний період, та чим менше ціннісних конотацій та асоціативних полей вона має, тим більше віддаленим від ядра концептосфери є концепт, тим більше він залишається поза увагою народу.

У сучасній лінгвістиці існує тенденція до конвергенції когнітивного та прагматичного підходів. Існує три підходи до цього питання: прагматичний підхід є частиною когнітивного, когнітивний підхід включає у себе прагматичне дослідження. Третій підхід передбачає зближення прагматичного і когнітивного. Всі три підходи наголошують на тісному зв'язку когнітивних та прагматичних чинників.

До того ж, сьогодні, у когнітивному мовознавстві існує два основних методи під час когнітивного аналізу мови. Дослідження гіпотези логічного методу «від значення до мови» репрезентує, що дослідження починається з

вибору концепту, до якого добираються всі можливі засоби його актуалізації. Другий метод – семантико-когнітивний, «від мови до значення», він передбачає, що дослідження починається з вибору ключового слова або групи слів, аналіз яких дозволить виявити структуру названого концепту, об'єктивовану цими мовними засобами.

Згідно теорії В. І. Карасика, опис концепту у такому випадку передбачає низку спеціальних дослідницьких процедур для тлумачення значення його найменування і найближчих позначень, а саме:

1. дефініційний аналіз – виокремлюються смислові ознаки: категоріальний статус, тематична конкретизація, характеристика, зовнішня оцінка, внутрішня оцінка, модальність;

2. контекстуальний аналіз спрямований на виокремлення асоціативно пов'язаних смислових ознак;

3. етимологічний аналіз;

4. пареміологічний аналіз;

5. анкетування, коментування.

Особливістю методології дослідження концептів, В. І. Карасик висуває наступну ідею: привертається значна увага до ціннісного компоненту, що можна помітити навіть у спрямованості дефініційного аналізу. Загальна процедура дослідження концептів за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним та методика дослідження В. І. Карасика є схожою, оскільки передбачає використання як суто лінгвістичних, так й експериментальних методів дослідження.

РОЗДІЛ 3.

ЛЕКСИЧНИЙ ТА СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ НА МАТЕРІАЛІ ПАРЕМІЙНОГО ФОНДУ

3.1 Аналіз лексеми «ЩАСТЯ» в сучасній китайській та українській мовах

Поняття «концепт» – одне з головних та найбільш актуальних проблем сучасної лінгвістики. Його вивченню присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, які розглядають концепт як розумову одиницю, яка формується у свідомості людини під впливом багатьох факторів. З 90-х рр. ХХ ст. з'являється все більше й більше китайських лінгвістичних робіт таких авторів, як Чжан Міншань, Чжао Айго, Лі Сяндун, та ін. Всі вони створили основи теорії концептології, які сприяють подальшому розвитку досліджень в лінгвістиці.

Концепт «ЩАСТЯ» – це один з найважливіших концептів категорії свідомості, за допомогою якого будується концептуальна картина світу народу, саме тому він настільки цікавий, важливий та потребує так багато уваги (Лю Шихун, 1984, с. 24). Наведемо дефініції слова «щастя» в китайській та українській мовах. З цією метою у роботі буде доречно застосувати метод порівняльного аналізу.

Слово «щастя» (кит. 幸福 *xìngfú*) в китайській мові складається з двох ієрогліфів: 1. 幸 *xìng*; 2. 福 *fú*. Перший ієрогліф цього слова включає в себе наступні інтерпретації:

- "幸" 是会意字. 小篆从𠂔 (逆), 从夭. 隶书, 楷书笔画化, 失去原形. 从𠂔表示违背, 违反的意思; 从夭表示死亡之意, 与死亡相悖等于逢凶化吉, 所以 "幸" 的本意是吉利, 幸运。 (Словарь древнекитайских иероглифов, 2009, с.77).

Ієрогліф "幸" *xìng* це ієрогліф-ідеограма; в китайській мові існує ідеографічна категорія ієрогліфів. В стилі "малої печатки" походив від знаків 逆 *nì*. В стилях лішу та кайшу написання змінилося, знак втратив початкову форму. Від 逆 *nì*, що має значення «порушувати», «виступати проти»; від 夭 *yǎo*, що має значення «загинути». Протилежне загибелі – це перетворення невдачі у вдачу, тому початкове значення 幸 *xìng* – щастя, удача (二十世纪中国语言学丛书, 2000, с. 114).

Історичні стилі написання ієрогліфа "幸" *xìng*: 甲骨文 *jiǎgǔwén* цзягувень, написи на кістках та панцирах черепах для ворожіння, 金文 *jīnwén* написи на бронзі, зазвичай на ритуальному посуді, 篆文 *zhuànwén* написи в стилі чжуань, 隶书 *lìshū* стиль лішу є розділом між давньою та сучасною писемністю.

Ієрогліф "幸" *xìng* має такі наступні значення: 1) несподівано досягти успіху або попередження перед лихом; 2) удача протягом всього життя; 3) зрадіти; 4) честь; 5) сподіватися; 6) врятувати від лиха та смерті; 7) упадати всією душею коло когось; 8) імператор відвідує свої території; 9) щаслива нагода (завдяки щасливому випадку, на щастя); 10) зробити що-небудь через жалість; 11) у разі необхідності; 12) розташування; 13) любов; 14) прізвище (Готлиб & Му Хуаин, 2019, с. 456).

Другий ієрогліф слова «щастя» 福 *fú* (кит. 幸福 *xìngfú*) включає в себе наступні інтерпретації:

- 福是形声字, 从礻 (示), 畀 (*fú*). 可以作名词幸福, 福气, 旧指妇女行的一种礼, 另外还可以做保佑或赐福。 (Словарь древнекитайских иероглифов, 2009, с.175).

福 *fú* – фоноідеограма, від 示 *shì* (позначення детермінативу 示 у формі 礻 в ієрогліфі), від 畀 *fù*, може виступати як іменник зі значенням

«щастя», «вдача». В старому значенні використовувався на позначення одного з видів жіночого ритуалу, крім того, міг виступати у значенні «благословляти», «надавати милість» (吕叔湘, 现代汉语八百词, 1999, с. 567).

Ієрогліф "福" *fú* має вісім наступних значень: 1) "福" *fú* складається з трьох компонентів: «довге життя», «багатство» та «знатність»; 2) побажання на щастя; 3) успіх протягом життя; 4) форма вітання для жінок; 5) вино та м'ясо, принесені в жертву богам; 6) милість господня; 7) бажання всіляких благ; 8) стати заможним; 9) прізвище (Словарь классического китайского языка (вэньян), 2000, с.834).

Згідно Chinese Dictionary Online, щастя – це 1) 幸福 *xìngfú*, 福气 *fúqì*, 福 *fú*; сімейне щастя 家庭幸福 *jiāting xìngfú*; прагнення до щастя 追求幸福 *huīqiú xìngfú*; 2) удача 幸运 *xìngyùn*, 运气 *yùnqì*; щоб він не робив, йому завжди щастить 他一切有运气 *tā yīqiè yǒu yùnqì*; 他一切都走运 *tā yīqiè dōu zǒuyùn*; 3) успіх 成功 *chénggōng*; 4) розм. доля 命运 *mìngyùn*.

Китайські ієрогліфи дуже цікаво відображають культуру у мові. Розглянемо ієрогліф 福 *fú* – щастя. У складі ієрогліфа міститься ідеограма 畚 *fù*, що має значення «достаток». Під горизонтальною лінією присутній елемент «рот» 口 *kǒu*, який також має значення «людина, уста». Найнижчим елементом ієрогліфа є «поле, рілля» 田 *tián*, яке служить джерелом прожитку (Ван Луся, 2006, с.120). Зліва на всю висоту зображений вівтар, як символ поклоніння Богам. Звідси можна зробити висновок, що щастя для китайців означає наявність даху над головою та власної ділянки на полі. Це походить з традиційної культури китайців, які з давніх-давен займалися сільським господарством та землеробством (Завьялова, 2010, с. 124).

Проаналізувавши трактування слова «щастя» в китайських тлумачних словниках, можна зробити висновки, що значення слова «щастя» існують в таких аспектах (Люй Шусян, 2012, С. 230-234):

1) щастя – частина життя: у людини постійно трапляється щастя та горе;

2) щастя – спекатися біди (лиха) – 幸, 吉而免凶也 *xìng, jí ér miǎn xiōng* ує; померти та знову воскреснути (ожити) – 凡应死而生曰幸 *fán yīng sǐ ér shēng yuē xìng*;

3) благи про щастя; 但愿人长久, 千里共婵娟 *dànyuàn rén zhǎngjiǔ, qiānlǐ gòng chánjuān* – побажайте людині довгого життя, щоб розділити красу цього витонченого місячного світла, навіть на далекій відстані; 乍结香茅祈福寿, 更缠金缕贡芳新 *zhà jiéxiāngmáo qífúshòu, gèng chán jīnlǚ gòng fāng xīn* – задля молитви за щастя люди зривають еджвортію (вічнозелений чагарник), і вона приносить свої плоди;

4) щастя – прекрасне очікування; в Китаї налічується п'ять елементів щасливого життя: благополуччя, кар'єра, довголіття, радість, багатство. Китайське народне прислів'я свідчить: «Нехай повне щастя забезпечить вам довголіття». Довголіття, мир, любов, самореалізація є проявами щастя;

5) щастя – це коли легко і втішно в душі; 采菊东篱下, 悠然见南山 *cǎi jú dōng lí xià, yōurán jiàn nánshān* – збираючи хризантеми у східній огорожі, перед очима раптом постала Південна гора;

6) 塞翁失马, 焉知非福 *sāi wēng shī mǎ, yān zhī fēi fú* – і в наше віконце загляне сонце (Словарь классического китайского языка (вэньянь), 2000, с.839);

7) щастя підлягає порівнянню:

- 与他比起来我还是很幸福的 *yǔ tā bǐ qǐlái wǒ hái shì hěn xìngfú de* – порівняно з ним, я щасливий;

- 她对自己说我很幸福 *tā duì zìjǐ shuō wǒ hěn xìngfú* – вона сказала собі «Я дуже щаслива»;

8) матеріальні блага не є найголовнішим досягненням в житті: 买新的电视不会让你幸福 *mǎi xīn de diànshì bù huì ràng nǐ xìngfú* – купівля нового телевізора не зробить тебе щасливим;

9) в наступному реченні чітко відображено контраст між зовнішнім та внутрішнім проявом почуттів: 这个女孩总是微笑著但她并不幸福 *zhège nǚhái zǒngshì wéixiàozhe dàn tā bìng bù xìngfú* – ця дівчина постійно посміхається, але вона зовсім не щаслива (温端政, 谚语分类词典, 2005, с. 150);

10) освіта – дуже важливий аспект для китайців, це великий крок до досягнення своїх цілей: 教育是通往幸福和平正义与成功的道路 *jiàoyù shì tōng wǎng xìngfú héping zheng yì yǔ chénggōng de dàolù* – освіта – це шлях до щастя, миру, спокою та успіху;

11) намагатися не запам'ятовувати погане, уникати конфліктів та неприємностей також притаманне представникам цього етносу: 健忘的人最幸福 *jiànwàng de rén zuì xìngfú* – люди з короткою пам'яттю найщасливіші;

12) китайці на перше місце ставлять якості людини, а не її майно: 人的幸福不在于他拥有什么而在于他是什么样的 *rén de xìngfú bù zàiyú tā yǒngyǒu shé me ér zàiyú tā shì shénme yàng de* – щастя людини полягає не в тому, що вона має, а в тому, якою вона є (Корнилов, 2005, С. 221-223).

Проаналізувавши дуже важливі аспекти щастя, ми обрали такі судження:

1) прагнення до щастя – природне бажання людини: 人望幸福树望春 *rén wàng xìngfú shù wàng chūn* – людина прагне до щастя, як дерево прагне до весни;

2) щастя в розумінні китайців – це талант насолоджуватися тим життям, яке доля подарувала людині: 在一生一日, 胜死千年 *zài shēng yī rì, shèng sǐ qiānnián* – один день життя краще, ніж тисяча років смерті;

3) працьовитість та ретельність вважаються основними позитивними рисами представників цієї культури. Китайці вміють працювати і відрізняються великою працездатністю та цілеспрямованістю. Тому, в їх уявленні, щастя можливо досягти лише завдяки старанням, працьовитості та важкої праці:

- 真理从辩论中来 *zhēnlǐ cóng biànlùn zhōng lái* – істина народжується у дискусії, а щастя – у праці;

- 黄金从矿石中提炼, 幸福从艰苦中取得 *huángjīn cóng kuàngshí zhōng tíliàn, xìngfú cóng jiānkǔ zhōng qǔdé* – золото добувають з руди, а щастя трапляється у скрутні часи;

- 从很小的时候将无法正常工作,在年老时会牢骚满腹的命运 *cóng hěn xiǎo de shíhòu jiāng wúfǎ zhèngcháng gōngzuò, zài nián lǎo shí huì láosāo mǎnfù de mìngyùn* – з раннього віку не будеш працювати – у старості будеш нарікати на долю.

4) щасливою може відчувати себе людина, яка відрізняється високими моральними якостями, невибагливістю, відсутністю великих запитів по життю, який задовольняється малим та цінує те, що має в даний момент:

- 知足常乐 *zhīzú chánglè* – якщо людина задоволена своїм життям, вона буде щасливою;

- 需要有一个大的心,并没有一个大房间 *xūyào yǒu yīgè dà de xīn, bìng méiyǒu yīgè dà fángjiān* – потрібно велике серце, і тоді вже не треба ніякої великої кімнати (温端政, 常用谚语辞典, 2014, 280);

5) людині не варто нарікати на долю та слід прислухатися до голосу Небес: 顺天者昌, 逆天者亡 *shùn tiān zhě chāng, nì tiān zhě wáng* – якщо

людина прислухається до голосу небес, то життя його розквітає, а якщо ні – то життя його завмирає;

б) зосередженість на своєму житті, спокій та стабільність, що так завжди цінувалося та цінується в Піднебесній, асоціюються у китайців зі щасливим життям

- 平安是福 *píng'ān shì fú* – спокій це вже щастя;
- 生在福中要知福 *shēng zài fú zhōng yào zhī fú* – поринув у момент

щастя – цілуй його;

7) китайці переконані, що щасливого життя можуть досягти ті люди, які цінують чесноту та культивують у собі доброзичливе ставлення до інших – людяність:

- 和气致祥 *hé qì zhì xiáng* – добра душа призведе до добра;
- 祸由恶作，福自德生 *huò yóu è zuò, fú zì dé shēng* – зло – джерело

лиха, а гарні якості в людині – джерело щастя (温端, 中国俗语大辞典, 2011, с.760);

- 量大福也大，机深祸也深 *liáng dà fú yě dà, jī shēn huò yě shēn* –

у людини з широкою душею більше шансів стати щасливою, а тому, хто веде інтриги, частіше загрожує біда.

- 欺人是祸，饶人是福 *qī rén shì huò, ráo rén shì fú* – образити

іншого – до біди, а пробачити іншу людину – на щастя;

- 吉人自有天相 *jí rén zì yǒu tiān xiàng* – добрій людині і небеса

допомагають;

- 为善最乐 *wéi shàn zuì lè* – будеш добрим – станеш щасливим;

- 积善人家，必有余福 *jī shàn rén jiā, bì yǒu yú fú* – сім'я, яка

робить багато доброго іншим людям, буде щаслива у наступних поколіннях;

8) головним благом для людини є довголіття (长寿 *chángshòu*), для китайців довголіття посідає перше місце у ієрархії земних благ та свідчить про щастя:

- 人间五福，唯寿为先 *rén jiān wǔ fú, wéi shòu wéi xiān* – у світі п'ять різновидів щастя, довголіття – перше з них;
- 人生七十古来稀 *rén shēng qī shí gǔ lái xī* – людина не часто до сімдесяти років доживає, а якщо і доживає – щаслива буде (魏红霞, 谚语歇后语, 2014, с. 115);

9) для тривалого та щасливого життя треба піклуватися про своє здоров'я, адже щасливою може бути тільки здорова людина; здоров'ю (健康 *jiànkāng*) як одному із різновидів земних благ, складових людського щастя, присвячено безліч китайських прислів'їв: 身安抵万金 *shēn ān dǐ wàn jīn* – здоров'я коштує тисячі кілограмів золота / здоров'я не купиш;

10) не дарма здорову, не схильну до хвороб людину, порівнюють зі святою: 无病即神仙 *wú bìng jí shénxiān* – якщо у людини немає хвороби, він щасливий наче свята людина;

11) своїм здоров'ям треба займатися з молодості, щоб залишатися здоровим наприкінці свого життя : 年轻勤锻炼，老来身体健 *niánqīng qín duànliàn, lǎo lái shēntǐ jiàn* – будеш тренуватися з дитинства, залишишся здоровим на все життя;

12) позитивне ставлення до навколишнього світу також робить життя довшим та робить людину щасливою:

- 愁一愁，白了头;笑一笑，十年少 *chóu yī chóu, báile tóu; xiào yīxiào, shí niánshào* – той, хто сумує, раніше сивіє, а той, хто посміхається, виглядає молодше на десять років;
- 心里痛快百病消 *xīnlǐ tòngkuài bǎi bìng xiāo* – якщо на душі немає суму, то і хвороба не прийде (汉英双解曾东京, 2012, с. 230);

- 心寬出少年 *xīnkuān chū shàonián* – людина з доброю душею виглядає молодшою;

13) китайська родина – велика та міцна патріархальна спільнота, де людям похилого віку завжди приділяють багато уваги, їх поважають, добре піклуються про них; у прислів'ях відображена повага до старшого покоління, яке сприймається як дорогоцінний скарб всієї китайської нації, її надбання:

- 家有一老，如有一宝 *jiā yǒu yī lǎo, rú yǒu yī bǎo* –люди похилого віку для родини – скарби (歇后语谚语大全崔钟雷, 2011, с. 120);

- 合家欢，老人安 *hé jiā huān, lǎo rén ān* – у щасливій родині і старість спокійна (Войцехович, 2007, С. 220-225).

Аналізуючи словникові дефініції лексеми 福 *fú* щастя, слід відокремити такі ознаки як: почуття задоволення, удача, сім'я, успіх, доля (Буров, 2007. с. 590).

З одного боку, щастя в китайській мові змальовує ситуацію або обстановку, в якій люди почувають себе комфортно; з іншого боку, щастя відображає задоволене і радісне ставлення до життя.

В українських тлумачних словниках слово «щастя» розкривається в наступних значеннях: 1) стан цілковитого задоволення життям, пов'язано із свідомістю життя, із здійсненням свого людського призначення, найвищого задоволення; 2) почуття глибокого задоволення і радості; зовнішній прояв такого почуття; 3) життя, повне достатку, радості, благополуччя; 4) радісна подія; 5) вдача, успіх, везіння; 6) участь, доля (Жайворонок, 2006, с. 112).

Проаналізувавши українські тлумачні словники, можна зробити висновки, що значення слова «щастя» існують в таких аспектах:

- 1) щастя – земне блаженство: «Не всякого полюбить щастя»;
- 2) щастя – стан абсолютної задоволеності, везіння: «На щастя – щоб була удача, щоб пощастило»;

3) високий ступінь щастя, насолоди: «Яке щастя, що ми разом! Князь запитав, чи згодна вона зробити його щасливим ». «Кожна нещаслива сім'я нещаслива по-своєму». «Бути письменником в наші дні – це велике щастя»;

4) вищий ступінь духовної насолоди: «Найбільше щастя в житті – здоров'я». (Загоруйко, 2010, с. 546).

Поняття «щастя» в українській мові – це комфортний стан душі, благополуччя, ейфорія від життя. Це поняття одночасно включає до свого складу успіх, удачу, долю, спокій, комфорт (Ільєнкова, 2019, с. 14).

Отже, поняття «щастя» в китайській та українській мовах зображує стан людини, який відповідає за найбільше духовне задоволення умовами свого буття та свідомості життя, здійсненню свого людського покликання, самореалізації.

Відмінності значень поняття «щастя» в китайській та українській мовах показані в наступних пунктах:

а) поняття щастя в китайській мові: 1) спекатися біди (лиха); 2) молитви про щастя; 3) прекрасне очікування;

б) поняття «щастя» в українській мові: 1) земне блаженство; 2) везіння; 3) удача; 4) доля.

Таким чином, спостерігаються подібності та відмінності поняття «щастя» в китайській та українській мовах. Релігійні, економічні, географічні, історичні, соціальні фактори впливають на значення поняття «щастя» для різних народів, різних світоглядів і цінностей. Безсумнівно, кожна мова є колективною частиною розуму народу та відображає унікальну сутність культури нації. За час свого довгого розвитку та трансформації світогляд формується, мова поступово стає стійкою. Порівняльний аналіз поняття «щастя» розкриває його подібності та відмінності в китайській та українській мовах, що сприяє успішній міжкультурній комунікації на більш високому рівні.

3.2 Аналіз прислів'їв та приказок з лексемою «ЩАСТЯ»

Всі прислів'я та приказки, що містять семантими «щастя» характеризуються як лексико-семантичне поле, на основі якого вибудовується модель, що відтворює уявлення людини про щастя, яка фіксує важливі для носія культурні смисли, ієрархію цінностей, яка визначає систему оцінки навколишнього світу (Коротков, 1968).

Для нашого дослідження ми використовували українські та китайські прислів'я та приказки з компонентами щастя. Для відбору одиниць саме з цими компонентами ми використовували словники, довідники з фразеологізмів, статті «描写幸福的成语» та «幸福四字成语大全 6000 个».

Щодо компонентного складу прислів'я та приказки розподілилися наступним чином: українські одиниці з компонентом щастя, наприклад:

- Де щастя плодиться, там і задрість народиться;
- Мале щастя краще за велике;
- Аби розум – щастя буде;
- Щастя краще багатства;

Китайські одиниці з компонентом щастя, наприклад:

- 幸福，是为别人生活，牺牲自己 *xìngfú, shì wèi biérén shěngxiǎo*, *xīshēng zìjǐ* – щастя – це існувати заради інших, жертвуючи собою;
- 幸福和快乐是两码事 *xìngfú hé kuàilè shì liǎngmǎshì* – щастя та радість – це два різних відчуття (中国谚语总汇汉族卷俗谚, 1983, с. 119);
- 幸福从劳动中来 *xìngfú cóng láodòng zhōng lái* – буде робота – буде й щастя (温端政, 俗语 10000 条, 2012, с. 450).

В результаті відібраних прислів'їв і приказок сформувалося 25 тематичних груп:

1. співвідношення щастя та нещастя;
2. індивідуальність щастя;

3. співвідношення щастя та грошей;
4. співвідношення щастя людини та божественного участі в ньому;
5. співвідношення щастя і розуму;
6. залежність набуття щастя від самої людини;
7. співвідношення щастя та заздності;
8. співвідношення щастя та біди;
9. співвідношення щастя та горя;
10. мінливість, ненадійність щастя;
11. щастя і життя / смерть;
12. ставлення до щастя / усвідомлення щастя;
13. розуміння щастя;
14. співвідношення щастя та долі;
15. співвідношення щастя та праці;
16. співвідношення щастя та вдома;
17. співвідношення щастя та сміливості;
18. співвідношення щастя та дружби;
19. незалежність здобуття щастя від волі людини;
20. подвійність щастя;
21. співвідношення щастя та суб'єктивності / нерозбірливість щастя;
22. співвідношення очікування щастя та волі, терпіння;
23. багатоаспектність щастя;
24. способи отримання щастя;
25. співвідношення щастя і доброти;

Номінативна функція мови відбувається в рамках вже існуючих мовних знаків. Механізм словотворення грає важливу роль у функціонально-когнітивних процесах мови. Вивчення словотвору та лексичних одиниць дозволяє усвідомити раціональність зв'язку значення та

звучання слова, а також зрозуміти його внутрішню формально-семантичну організацію як спосіб відображення змісту.

У словосполучення «щастя» є багато інтерпретацій. Таким чином, прикметник «щасливий» має таке значення:

- відчуває щастя, що знаходиться в стані щастя: «З тобою жити на одній землі, – яке велике щастя!» (О.Олесь);
- щасливий – субстантивований прикметник: «Щасливий той, хто має чисте сумління». (Г.Сковорода);
- щасливий – виражає щастя, викликаний щастям: «Це щастя: мати таку долю, як у мене... Чуюся добре, бо нікому не зробив зла, бо дбав не тільки про себе. І від того мені світло на душі». (В. Стус);
- повний щастя, радості: «Бути щасливим – це значить пізнати, знайти самого себе». (Г. Сковорода);
- приносить радість, щастя, який доставляє насолоду: «Велике щастя бути вольним чоловіком: робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить». благословляти (Т. Шевченко);

В значенні іменника: «Щастя – це трикутник, а в нім три боки: віра, надія, любов». (Богдан-Ігор Антонич);

Прикметники «щасливий», візуалізують різні смислові категорії іменників: імена осіб, живих істот, предметів, явищ, характеристик і станів. Початкове трактування «щасливий» – це характеристика суб'єкта, який відчуває та відтворює емоції. При визначенні прикметниками «щасливий» імен осіб, предметів і явищ семантичне перенесення рухається від об'єкта до суб'єкта.

Дієслівні реалізації концепту «щастя» в китайській мові представлені дієсловами 造福 *zào fú* ошасливити, 满足 *mǎn zú* задовольняти, 遂心 *suì xīn* потурати, 祝福 *zhù fú* благословляти, 使...高兴 *shǐ... gāoxìng* радувати, 使幸福 *shǐ xìngfú* приносити щастя, 好运 *hǎo yùn* мати за щастя, з яких в сучасній

китайській мові найбільш часто зустрічається форма 造福 *zào fú* ошчасливити, 好运 *hǎo yùn* мати за щастя та 满足 *mǎn zú* задовольняти.

У наступних параграфах ми будемо розглядати прислів'я та приказки не тільки за тематичним принципом, а й з точки зору їх лексичної та синтаксичної організації. Крім того, будуть розглянуті мовленнєві, синтаксичні та стилістичні варіанти, та способи вираження сенсу.

3.3 Лексико-семантичний аналіз групи прислів'їв та приказок: співвідношення щастя та біди

Для аналізу лексико-семантичної структури поняття «щастя» в українських та китайських прислів'ях та приказках, ми беремо групу «співвідношення щастя та біди». У цій групі 5 українських прислів'їв та приказок:

1. Бува лихо, що плаче, а бува, що й скаче;
2. Знайшов – не скач, згубив – не плач;
3. Горя не бачив, то і щастя не зна;
4. Щастя пушить, а лихо сушить;
5. Добре далеко розходиться – а лихе ще й далі;

Прислів'я цієї групи сформовані безособово, де суб'єкт дії мислиться узагальнено. Значення узагальненості, при зверненні до будь-якого суб'єкта конкретизується в двох висловлюваннях з дієсловом у формі наказового способу. Одне речення, в якому суб'єктами є аналізовані феномени є суб'єктивним.

У висловлюванні: «Знайшов – не скач, згубив – не плач» при наявності самого дії відсутня конкретна особа, яка здійснює дію та відсутні вказівки на конкретний час. Така особливість прислів'їв походить від стилістичних властивостей цього жанру народної творчості, а саме:

вживання синтаксичних моделей та лексики не конкретної особи та часу дії, яка дозволяє мати судження, охоплюючи всіх можливих суб'єктів стану відразу, в будь-який проміжок або момент часу, підтверджуючи положення про те, що прислів'я та приказка може вживатися під час будь-якої кількості ситуацій, які повинні мати відповідний емоційний та психологічний зміст.

У прислів'ї: «Щастя пушить, а лихо сушить» – є суперечення змісту кожного з суб'єктів впливу: позитивний вплив на негативний зміст стану: *лихо сушить*, негати

Даний вплив на позитивний зміст стану: *щастя пушить* – підтримує суперечливий зміст цих станів та у якомусь сенсі застерігає від однозначного відношення до впливу на людину цих двох станів. Дієслова *пушить* та *сушить* римуються, а також надають прислів'ю певний ритм, а також деталізують негативний та позитивний вплив одного стану на інший. Дієслово *пушить* вказує на хворобливий або неприємний стан людини. Використання лексеми *пушить* в значенні щастя можна пояснити тим, що людина дочекалася на момент щастя, будучи дуже впевненою, що щастя прийшло до неї тільки тому, що саме вона гідна його. У цьому випадку отримане щастя не принесе того позитивного результату, на який розраховувала людина.

Раніше ми зазначали, що прислів'я мають на меті повчальний характер, а форма наказового способу реалізує цю повчальну функцію, закликаючи до тієї або іншої дії, або ніби застерігає від здійснення такого. Так, прислів'я: «Знайшов – не скач, згубив – не плач» – формою імперативу вказують на не абсолютну позитивну складову щастя, продовжуючи вказівку на неоднозначність та визначеність цих станів. Життєвий досвід попередніх поколінь людей попереджає: людина повинна розуміти, що те, що для нього є щастям, не завжди таким є насправді.

Особливу роль в цих прислів'ях грає сполучник *а*. Цей сполучник має значення невідповідність причини та наслідків, у висловлюваннях він відображає вираження значення протиставлення, або попереджає про значення сполучника *але*.

Наприклад, прислів'я: «Добре далеко розходиться – а лихе ще й далі» – співвідноситься з приказкою «Як одна біда йде, то й другу за собою веде». Причиною подібного повернення лиха може стати сконцентрованість на спробі розуміння, чому прийшло лихо, а не на вирішенні, що зробити, щоб таке не повторювалося. У разі, якщо подібне пояснення правдиве, можна зробити висновок, що у людей є ідея прийняття лиха, але немає ідеї розуміння, як уникнути її наступного приходу. Це може вказувати на певну психологічну слабкість стану суб'єкта, котрий потрапив в таку ситуацію. Саме тому можна припустити, що від одного щастя ми не чекаємо на його продовження, а от від одного лиха може буде інше лихо. Дві синтаксичні фігури є посиленням сенсу, що міститься в прислів'ї. Сполучник *а* зіставляє два емоційних стану людини. Еліпс – пропуск зрозумілого, без його згадки дієслова *буває* – пов'язана з цим пропуском інтонаційна складова акцентує це зіставлення, демонструючи експресію та напруженість, що має більш емоційно подіяти на людину.

У китайській мові є схожа за значенням прислів'я: 福无双至, 祸不单行 *fú wú shuāng zhì, huò bù dān xíng*. Дослівний її переклад: «Щастя не повторюється, а лихо не ходить поодиноці». Сполучник *а* в цьому перекладі нормативно вказує на відмінність двох позицій – за кількістю доброго або поганого. У порівнянні з українцями, китайський народ висловлює абсолютну впевненість, що багато лиха трапляється одночасно, цей факт підтверджується життєвим досвідом.

Китайських прислів'їв та приказок в цьому пункті виявилось 6:

1. 幸福到来要警惕, 灾难到来要坚强 *xìngfú dào lái yào jǐngtì, zāinàn dào lái yào jiānqiáng* – приходить щастя – будь обачний, приходить лихо – не будь вразливим (二十世纪中国语言学丛书, 2000, с.332);

2. 大难不死, 必有后福 *dà nàn bù sǐ, bì yǒu hòu fú* – той, хто пережив велике лихо, гідний щастя;

3. 福薄灾生 *fú báo zāi shēng* – де мало щастя, там легко з'явитися біді;

4. 依靠阔人享福, 莫如自主受罪 *yīkào kuò rén xiǎngfú, mòrú zìzhǔ shòuzui* – краще страждати та переживати власні негаразди, жити з своїм лихом, ніж покладатися на чуже багатство та насолоджуватися чужим щастям;

5. 福过灾生, 乐极生悲 *fúguò zāi shēng, lèjí shēngbēi* – від надмірного благополуччя народжується лихо, а надмірна радість тягне за собою печаль;

6. 有福同享, 有难同当 *yǒufú tóng xiǎng, yǒu nán tóng dāng* – і в горі і в радості (叶芳来, 俄汉谚语俗语词典, 2005, с. 117).

Слід зазначити, що три прислів'я цієї групи вказують на те, що може бути разом з щастям, а що разом з лихом. Два прислів'я з п'яти відображають попередження для людини, щоб вона навчилася зустрічати лихо. Китайські прислів'я ніби розмовляють з людиною, а не тільки попереджають, як поводити себе у період нещастя, але й допомагають їй. Ідея цієї допомоги виражена у формі дієслова: *будь*. Коли настає щастя, *будь обачний* має на меті попередженням, вказує на можливі варіанти впливу цього стану. Іменники *радість* та *благополуччя*, які передають позитивний смисл, характеризуються як надмірні, тобто цим позитивним станам дана оцінка, яка уточнює можливий протилежний зміст цих лексем.

Прислів'я: 依靠阔人享福, 莫如自主受罪 *yīkào kuò rén xiǎngfú, mòrú zìzhǔ shòuzui* – краще страждати та переживати власні негаразди, жити з своїм лихом, ніж покладатися на чуже багатство та насолоджуватися чужим

щастям; попереджає про необхідність досягати гідних позицій в житті, отриманих в результаті власних дій, а не за рахунок інших.

Прислів'я: 大难不死, 必有后福 *dà nán bùsǐ, bì yǒu hòu fú* – той, хто пережив велике лихо, гідний щастя; може бути розрадою для тих, хто перебуває в біді.

Необхідно вказати на одну структурну особливість китайських прислів'їв та приказок цієї групи: якщо в представлених шести прислів'ях та приказках якимсь одне прислів'я складається з двох частин, то кількість ієрогліфів в першій та в другій частині завжди однакова.

3.4 Лексично-семантичний аналіз групи прислів'їв і приказок: співвідношення щастя та нещастя.

Крім групи «співвідношення щастя та біди», для аналізу ми ще обрали групу «співвідношення щастя та нещастя», де кількість українських та китайських прислів'їв та приказок більше, ніж в інших групах. У цій групі 10 українських прислів'їв та приказок:

1. Не бачив гіркою, не бачить і солодкою;
2. Не було б щастя, та нещастя допомгло;
3. Щастя біжить, а нещастя летить;
4. Щастя з нещастям на одних санях їздять;
5. Щастя – ноги, а нещастя – роги;
6. Що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду;
7. Щастя розум одбирає, а нещастя повертає;
8. Щастя без розуму – торбина дирява;
9. При нещасті і розумніший подурнішає;
10. Без лиха не бува добра

У трьох прислів'ях цієї групи: «Щастя біжить, а нещастя летить», «Щастя з нещастям на одних санях їздять» та «Що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду» є один фрагмент, який об'єднує ці три прислів'я: це спосіб пересування щастя та нещастя – вони їдуть, біжать, летять або дія відбувається навколо них. Засоби пересування – вони їдуть на санях. Якщо два суб'єкти рухаються пішки, то один може піти в будь-який момент, а коли суб'єкти їдуть, то покинути одному іншого вже набагато важче, тому що вискочити з транспорту досить небезпечніше. Тут спеціально вжито рух транспорту, для того щоб показати, що щастя та нещастя це одне ціле.

Наступні два прислів'я: «Не було б щастя, та нещастя допомгло» та «Без лиха не бува добра» – представляють два вирази зі змінами, які відбуваються в рамках однієї синтаксичної конструкції. Смісловий конденсат цих прислів'їв: нещастя допомгло стати щасливим. Однак, в прихованій інверсійній формі присутній фразеологізм *цьому не бувати*, що виражає абсолютну незгоду з тим, що пропонується. Складова частина цього прислів'я: *не бува* – більш емоційно вказує на несподіване щастя.

Форма умовного способу в прислів'ї: «Не було б щастя, та нещастя допомгло», вказує на стан, який не можливо досягти, цей стан зображено неможливим для того, щоб стати реальним. З іншого боку, ця форма вказує також й на пасивність суб'єкта стану. Цю думку підтверджує значення дієслова *помогти*, який в в прямому значенні трактується як надавати допомогу, робити певний вплив.

В наступному прислів'ї дієслова *одбирає* та *повертає*: «Щастя розум одбирає, а нещастя все останнє повертає»; задає певний ритм цього висловлювання, який звучить як віршований рядок. Одбирати – застарілий варіант дієслова віднімати, вказує на джерело походження цього виразу: народ, та вказує про вплив на людину стану нещастя ще з давніх-давен. Субстантивованій прикметник *останнє* пояснює поєднання: остання річ,

що ми маємо. Таким чином, розуміючи граматичні компоненти цього виразу, маємо можливість сформулювати конденсат сенсу: щастя додає тільки розуму, а нещастя забирає все. И цьому контексті нещастя – сила, яка забирає у людини все.

У прислів'ї «Щастя – ноги, а нещастя – роги» відсутнє дієслово та використана нульова форма предиката. Тире використовується для більш сильного емоційного прояву змісту. Виражений в цьому прислів'ї спосіб долучення цих станів до людини представлений як взаємозамінний, що може вказувати на невизначеність розуміння людиною цих станів. Якщо на рогах – тоді цей стан ворожнечі, щось недобре. Місцевий відмінок множини лексеми крила – на крилах: є частиною фразеологізму як на крилах летіти – що означає йти або бігти в піднесеному стані, відчувати прилив сил, тобто це емоційно маркіроване позначення радісного стану очікування. Таким чином, що вже знаходиться в стані щастя або нещастя, потрібно сприймати як абсолютно позитивну зустріч. Тобто, це прислів'я також вказує на абсолютну невизначеність сприйняття людиною цих двох абсолютно протилежних станів.

Розглянуті українські прислів'я цієї групи вказують на нібито непричетність людини до набуття щастя. Людина – іграшка в руках долі. Внаслідок цього навіть те, що знаходиться в негативному стані, несподівано набуває позитивні характеристики. Все відбувається без участі людини, та є для неї несподіваним придбанням. Але за умови, що нещастя може принести щастя, то в протилежній ситуації – щастя може стати причиною нещастя людини.

Китайських прислів'їв та приказок в цьому пункті виявилось 25:

1. 福兮祸所伏, 祸兮福所倚 *fú xī huò suǒ fú, huò xī fú suǒ yǐ* – немає злого, щоб на добре не вийшло;

2. 福不双至，祸不单行 *fú bù shuāng zhì, huò bù dān xíng* – щастя не повторюється, а нещастя самотнє не буває;
3. 福中有祸，祸中有福 *fú zhōng yǒu huò, huò zhōng yǒu fú* – щастя має нещастя, а нещастя має щастя;
4. 福是积的，祸是作的 *fú shì jī de, huò shì zuò de* – щастя пушить, а лихо сушить;
5. 福善祸淫 *fú shàn huò yín* – щастя ноги має, а лихо роги;
6. 福祸无门，都是自寻 *fú huò wú mén, dōu shì zì xún* – до щастя та нещастя немає входу, людина сама знаходить цей шлях;
7. 福和祸是同胞兄弟 *fú hé huò shì tóngbāo xiōngdì* – щастя з нещастям – двійнята;
8. 甜从苦中来，福从祸中生 *tián cóng kǔ zhōng lái, fú cóng huò zhōng shēng* – із щастя та горя скувалася доля;
9. 安危相易，祸福相生 *ānwēi xiāng yì, huò fú xiāng shēng* – безпека та небезпека як брат з сестрою, а щастя та нещастя як ближні сусіди;
10. 祸由恶作，福自德生 *huò yóu è zuò, fú zì dé shēng* – нещастя приходить через зло, а щастя через добро;
11. 福祸无门，唯人所召 *fú huò wú mén, wéi rén suǒ zhào* – у щастя та нещастя відсутній шлях, тому що від долі не втечеш;
12. 是福不是祸，是祸躲不过 *shì fú bùshì huò, shì huò duǒ bùguò* – щастя та нещастя це доля наша, від нещастя не втечеш;
13. 福来不容易，祸来一句话 *fú lái bu róngyì, huò lái yí jù huà* – щастя важко знайти, а от тільки згадаєш про лихо, то воно вже на порозі;
14. 福与祸为邻 *fú yǔ huò wéi lín* – щастя та нещастя – ближні сусіди;
15. 福不多时，祸由人作 *fú bù duōshí, huò yóu rén zuò* – щастя не вічне, тому що людина сама притягує до себе нещастя;

16. 福从此起，祸也从此起 *fú cóngcǐ qǐ, huò yě cóngcǐ qǐ* – причини задля щастя та нещастя однакові;

17. 自然来的是福，强求来的是祸 *zìrán lái de shì fú, qiǎngqiú lái de shì huò* – те, що прийшло само, то і є щастя, а те, що ти випросив – нещастя;

18. 福至心灵，灾令志昏 *fúzhìxīnlíng, zāi lìng zhì hūn* – щастя і дуракові помагає, а нещастя й розумного дурнем зробить;

19. 福有福根，祸有祸苗 *fú yǒufú gēn, huò yǒu huò miáo* – щастя має свій корінчик щастя, а лихо – своє насіннячко;

20. 福中伏祸，祸中寓福 *fú zhōng fú huò, huò zhōng yù fú* – у щасті живе щастя, а нещастя ховає щастя;

21. 福是自求多的，祸是自己做的 *fú shì zì qiú duō de, huò shì zìjǐ zuò de* – до щастя прагнуть, та благають прийти, а от нещастя накликають на себе;

22. 因祸得福，只在人为 *yīnhuòdéfú, zhǐ zài rénwéi* – відчуття щастя в період нещастя – це все заслуга людини;

23. 祸福相依 *huò fú xiāng yī* – щастя та не щастя як брат та сестра;

24. 欺人是祸，饶人是福 *qī rén shì huò, ráo rén shì fú* – образити іншого – це нещастя, а пробачити – щастя;

25. 福生有基，祸生有胎 *fú shēng yǒu jī huò shēng yǒu tāi* – щастя та нещастя мають свої певні причини.

Звернемо увагу на деякі композиційні особливості прислів'їв цієї групи. Наступні прислів'я та приказки:

1. 福不双至，祸不单行 *fú bù shuāng zhì, huò bù dān xíng* – щастя не повторюється, а нещастя самотнє не буває;

2. 福中有祸，祸中有福 *fú zhōng yǒu huò, huò zhōng yǒu fú* – щастя має нещастя, а нещастя має щастя;

3. 福是积的，祸是作的 *fú shì jī de, huò shì zuò de* – щастя пушить, а лихо сушить;

4. 甜从苦中来，福从祸中生 *tián cóng kǔ zhōng lái, fú cóng huò zhōng shēng* – із щастя та горя скувалася доля;

5. 安危相易，祸福相生 *ānwēi xiāng yì, huò fú xiāng shēng* – безпека та небезпека як брат з сестрою, а щастя та нещастя як ближні сусіди;

6. 祸由恶作，福自德生 *huò yóu è zuò, fú zì dé shēng* – нещастя приходить через зло, а щастя через добро;

7. 自然来的是福，强求来的是祸 *zìrán lái de shì fú, qiǎngqiú lái de shì huò* – те, що прийшло само, то і є щастя, а те, що ти випросив – нещастя;

8. 福有福根，祸有祸苗 *fú yǒu fú gēn, huò yǒu huò miáo* – щастя має свій корінчик щастя, а лихо – своє насіннячко;

9. 福中伏祸，祸中寓福 *fú zhōng fú huò, huò zhōng yù fú* – у щасті живе щастя, а нещастя ховає щастя;

10. 欺人是祸，饶人是福 *qī rén shì huò, ráo rén shì fú* – образити іншого – це нещастя, а пробачити – щастя;

11. 福生有基，祸生有胎 *fú shēng yǒu jī huò shēng yǒu tāi* – щастя та нещастя мають свої певні причини.

Всі ці одинадцять прислів'їв та приказок, по-перше, завжди мають однакову кількість ієрогліфів в першій та в другій частині. По-друге, ієрогліфи в кожній частині відображають однакові частини мови.

Проаналізуємо друге та п'яте прислів'я :

2. 福中有祸，祸中有福 *fú zhōng yǒu huò, huò zhōng yǒu fú* – щастя має нещастя, а нещастя має щастя.

В дослівному перекладі це виглядає наступним чином: 福 *fú* щастя, 中 *zhōng* посеред, всередині, 有 *yǒu* є, існує, 祸 *huò* лихо, нещастя, 祸 *huò* лихо, нещастя, 中 *zhōng* посеред, всередині, 有 *yǒu* є, існує, 福 *fú* щастя. Тобто щастя існує там, де є нещастя/лихо. Нещастя/лихо може бути всередині щастя.

5. 福善祸淫 *fú shàn huò yín* – щастя ноги має, а лихо роги.

В цьому випадку іменники: 福 *fú* щастя та 祸 *huò* лихо, нещастя відображають дієслова робити добро або зло. Ієрогліфи 福 *fú* щастя та 祸 *huò* лихо, нещастя також як і 善 *shàn* добро, 淫 *yín* зло, використовуються як дієслова, які позначають набуття щастя та нещастя.

Прислів'я цієї групи утворюють деякі підгрупи, які об'єднані за різницею конструктивних характеристик, а саме за єдністю значення. Необхідно зазначити, що всі прислів'я містять не тільки лексему щастя, а й нещастя. У наступних прислів'ях щастя та нещастя відображені в стані нероздільної єдності. Щастя та нещастя це щось єдине, що представляє собою протилежності, біномну структуру, яка пронизує все, що існує. Це право та ліво, світло та темрява, чоловік та жінка, верх та низ, холод та тепло. Одне не існує без іншого, одне доповнює інше. Це дуалізм – як показують дослідження вчених різних часів, що проведені в різних сферах життя, вони знаходять прояв в структурі суспільства та держави. Вони – суть традиційного китайського протиставлення: Інь і Янь, з його величезним впливом на філософські концепції регіону Далекого Сходу. Протиставлення та протистояння відображають подальший синтез в сфері свідомості людини. Так і ця група китайських прислів'їв про розуміння щастя говорить про єдність цих двох суперечливих понять: щастя та нещастя, їх співіснування та вплив на людину:

1. 福中有祸，祸中有福 *fú zhōng yǒu huò, huò zhōng yǒufú* – щастя має нещастя, а нещастя має щастя;

2. 安危相易，祸福相生 *ānwēi xiāng yì, huò fú xiāng shēng* – безпека та небезпека як брат з сестрою а щастя та нещастя як ближні сусіди;

3. 是福不是祸，是祸躲不过 *shì fú bùshì huò, shì huò duǒ bùguò* – щастя та нещастя це доля наша, від нещастя не втечеш;

4. 福从此起，祸也从此起 *fú cóngcǐ qǐ, huò yě cóngcǐ qǐ* – причини задля щастя та нещастя однакові;

5. 福中伏祸，祸中寓福 *fú zhōng fú huò, huò zhōng yù fú* – у щасті живе щастя, а нещастя ховає щастя;

Наступні прислів'я розкривають тему про те, що людина може діяти двома способами. Вона може виявити або накликати один з цих станів. Лексична одиниця виявити – знайти, та має лексику тільки позитивної конотації: знайти душевний спокій, нових друзів:

1. 福祸无门，都是自寻 *fú huò wú mén, dōu shì zì xún* – до щастя та нещастя немає входу, людина сама знаходить цей шлях;

2. 福祸无门，唯人所召 *fú huò wú mén, wéi rén suǒ zhào* – у щастя та нещастя відсутній шлях, тому що від долі не втечеш;

3. 福不多时，祸由人作 *fú bù duōshí, huò yóu rén zuò* – щастя не вічне, тому що людина сама притягує до себе нещастя;

4. 福是自求多的，祸是自己做的 *fú shì zì qiú duō de, huò shì zìjǐ zuò de* – до щастя прагнуть, та благають прийти, а от нещастя накликають на себе;

5. 因祸得福，只在人为 *yīn huò dé fú, zhǐ zài rén wéi* – відчуття щастя в період нещастя – це все заслуга людини.

Прочитані з таким змістом китайські прислів'я, дійсно мають високий сенс, вказуючи на людину, яка завдяки своїм знанням та розумінню концепту життя пододала нещастя своєю протилежною стороною (щастям).

Всупереч дієслову *знайти* маємо дієслово *накликати*, яке за результатом свого впливу має негативні положення та ситуації. Дієслово *накликати* в більшій кількості випадків використовується в переносному значенні, а в словниках трактується як «викликати щось небажане для когось, чогось», *накликати*: притягувати до себе незадоволення, підозру, гнів. Таким чином, вказується на людину, яка завдає шкоди для самої себе.

Наступні два прислів'я представляють собою два вирази зі змінами, які відбуваються в рамках однієї синтаксичної конструкції з незначними лексичними варіантами. При цьому перше прислів'я говорить, що людина просто виходить до цих позицій, не уточнюючи, що щастя та нещастя приходять до тих, хто своїми діями накликає їх.

1. 福祸无门，都是自寻 *fú huò wú mén, dōu shì zì xún* – до щастя та нещастя немає входу, людина сама знаходить цей шлях;

2. 福祸无门，唯人所召 *fú huò wú mén, wéi rén suǒ zhào* – у щастя та нещастя відсутній шлях, тому що від долі не втечеш;

Наступні два прислів'я можна вважати підтвердженням пояснення, яке було зазначене в Китаї щодо розуміння щастя та нещастя як єдиного цілого, що володіє двома протилежними характеристиками, які перебувають в єдності постійного протистояння.

1. 福和祸是同胞兄弟 *fú hé huò shì tóngbāo xiōngdì* – щастя з нещастям – двійнята;

2. 福与祸为邻 *fú yǔ huò wéi lín* – щастя та нещастя – ближні сусіди.

Давайте розглянемо трактування цих прислів'їв: двійнят народжує одна мати, тобто у них спільне походження. Це може вказувати на єдине, безвідносно до об'єкта, вплив цих двох станів. Вони обидва – це доля, з якою неможливо боротися. Інше прислів'я говорить про те, що у щастя та нещастя різна природа. Як і сусід, вони можуть бути і добрими, і злими.

Китайське прислів'я: 福来不容易，祸来一句话 *fú lái bu róngyì, huò lái yījù huà* – щастя важко знайти, а от тільки згадаєш про лихо, то воно вже на порозі – попереджає людей про те, наскільки відрізняється спосіб отримання людиною щастя та нещастя. Труднощі досягнення одного, бажаного, вступає в контраст з тим, як іноді легко опинитися у владі іншого, важкого, при тому, що причиною цієї важкої зустрічі може бути одне твоє

слово. Це прислів'я закликає людину на те, щоб бути обачним щодо своїх дій та слів.

Прислів'я: 福至心灵, 灾令志昏 *fúzhìxīnlíng, zāi lìng zhì hūn* – щастя і дуракові помагає, а нещастя й розумного дурнем зробить; китайське прислів'я розділяє об'єкти впливу щастя та нещастя: щастя впливає на серце, зміцнює його; призначене хворіти та відчувати, співпереживати та злитися, серце починає виконувати функції людського розуму. Нещастя сприймається розумом, який під впливом цієї негативної сили втрачає здатність мислити тверезо. Завдяки впливу щастя та зла серце розширює свої можливості, збагативши почуття розумними думками.

Український та китайський народи мають різні національні характери, різні національні свідомості, але обидва народи, за час свого існування, однаково зазнали силу та можливості життя в стані щастя.

Висновки до розділу 3

Аналізуючи словникові дефініції лексеми 福 *fú* щастя, слід виокремити такі ознаки як: почуття задоволення, вдача, сім'я, успіх, доля.

Образні характеристики свідчать про те, що щастя градується, воно має властивість, як зменшуватися, так і збільшуватися. Освіта є важливою складовою щастя – це шлях до успіху. Для представників аналізованої культури важливі якості людини, а не його матеріальні блага. Китайці не люблять конфлікти, намагаються уникати неприємних ситуацій, для них дуже важливі мир та спокій.

Ціннісні характеристики розглянутого концепту виражені в прислів'ях, приказках й афоризмах, та в основному збігаються з його понятійним характеристиками. Внутрішній спокій і стабільність, довголіття та здоров'я асоціюються у китайців зі щасливим життям. Сильна

прихильність до рідного дому, шанування старших, духовне багатство, освіта є значущими складовими щастя для аналізованої культури. Китайці переконані, що завдяки старанням, працьовитості та вірі в свої сили, можна знайти щастя.

Всі прислів'я та приказки, що містять семантими «щастя» характеризуються як лексико-семантичне поле, на основі якого вибудовується модель, що відтворює уявлення людини про щастя, яка фіксує важливі для носія культурні смисли, ієрархію цінностей, яка визначає систему оцінки навколишнього світу.

Проведений лексико-семантичний аналіз прислів'їв та приказок зі значенням «щастя» на фоні української та китайської мов дозволяє зробити наступні висновки.

Українські прислів'я та приказки мають певні характеристики:

- Синтаксичні приказки оформлені безособовими реченнями, без конкретної особи, яка здійснює дію;
- Часто вживається в висловлюваннях форма наказового способу, яка реалізує повчальний характер висловлювання;
- В прислів'ях та приказках часто використовуються римовані дієслова, які задають вислову певний ритм.

Сполучник *a* в складних та *ture* в безсполучникових реченнях виконують особливу функцію для відображення змісту: сполучник *a* зазвичай вказує на розрізнення двох позицій за будь-якою ознакою; побудоване безсполучниково-складне речення надає вислову характер суворого повчання, яке базується на основі життєвого досвіду.

Риторична фігура еліпс часто зустрічається в прислів'ях та приказках, еліпс – типова ознака розмовної мови, що актуалізує той факт, що ареал появи прислів'їв та приказок – народне усне мовлення. Еліпс сприяє більш емоційно-забарвленому оформленню висловлювання.

Форма умовного способу вказує на стан, який не досягнуто і яке зображене як неможливе, щоб стати реальним. Крім перерахованих вище особливостей, слід зазначити, що в українських прислів'ях та приказках використані етнічні слова та нульова форма предиката. Слід зазначити, що над своїм щастям український народ часто гірко жартує.

Структурною особливістю китайських прислів'їв та приказок є наступне: якщо у прислів'ях та приказках якесь одне прислів'я складається з двох частин, то кількість ієрогліфів у першій та у другій частинах однакова. Ієрогліфи висловлювання представляють собою одну і ту ж частину мови. Є випадки, коли ієрогліфи-іменники у висловлюваннях виконують функцію поєднання дієслів з іменниками. У китайських прислів'ях та приказках часто вживається одна і та ж модель речення – модель визначення предмета, явища: що є щастя / що є щастям, виражені стверджувальними або заперечними реченнями. Слід зазначити, що у китайських прислів'ях та приказках використовуються омофони.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день концепт є загальним та важливим терміном в сучасній лінгвістиці. Щастя відноситься до категорії етики та має світоглядний характер. Саме щастя відіграє велику життєву цінність для кожної людини та загальне уявлення про щастя є невід’ємним від лінгвістичної, культурної, філософської та психолінгвістичної специфіки, саме тому концепт щастя ж дуже важливим концептом в китайській та українській мовних картинах світу.

Ім’я концепту – мовна одиниця, яка зберігає навколо себе ментальний простір концепту, а матеріальна сторона зображається у номінативному полі, що складається із безпосередніх і опосередкованих номінацій концепту.

У 1928 році російський філософ С. А. Аскольдов вперше залучив слово «концепт» у систему сучасної гуманітарної науки. Саме він побачив у концептах спільність та виділив два їх види:

1. *пізнавальні та художні, де художній концепт (слово-символ) є “найчастіше сукупністю понять, уявлень, почуттів, емоцій, деколи навіть вольових проявів”;*

2. *пізнавальний (слово-термін) “завжди має відношення до якої-небудь множинної предметності – ідеальної чи реальної ... [і] позначає щось, що є за його межами”.*

В даний час в лінгвістиці існує ряд близьких за змістом термінів, наприклад, «поняття», «концепт», «фрейм», «гештальт».

Такі науковці як В. І. Карасик, В. В. Красних, Л. О. Чернейко та багато інших вважають концепт як тривимірним явищем і виділяють його предметно-образну, понятійну і цілісну складові. Таким чином, образна сторона концепту включає в себе: зорові, слухові, тактильні, смакові характеристики предметів, явищ, подій, відображених в нашій пам’яті,

тобто це релевантні ознаки практичного знання. А понятійна сторона концепту – це те, як концепт зафіксований в мові, його позначення, опис, структура, тлумачення, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до інших концептів. Інтерпретаційна сторона концепту характеризує важливість цього психічного явища як для суб'єкта, так і для всього мовного колективу.

Аналіз теоретичних джерел показує, що твердження у науці поняття «концепт» дозволяє з нових позицій розглядати закономірності та особливості мови, свідомості і культури, а, отже, і нові аспекти взаємодії когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, психології, культурології, філософії. Це розширює рамки змістовного аналізу мовних явищ, та надає значно більшу глибину та ефективність семантичним дослідженням.

Тлумачення поняття «концепт» в науковій літературі вже досить багато. Попри всю різноманітність варіантів тлумачення «концепт», він одностайно визнається одиницею ментального простору. Він відображає знання про світ та зображує національну специфіку світу. Під концептом ми розуміємо одиницю думки як спосіб та результат квантифікації і категоризації знань, оскільки його об'єктом є ментальні сутності простору ознак характеру, освіти яких значною мірою визначається формою абстрагування, модель якого походить від самого концепту, тим самим він не тільки описує свій об'єкт, але і створює його.

Зараз вивчення концептів є актуальним лінгвістичним завданням, оскільки такого роду дослідження дозволяють виявити лінгвокультурні та національно специфічні компоненти значень слів. Змістова та структурна багатовимірність концептів дозволяє проводити аналіз на різних рівнях та дає широку базу для дослідження, а також для інтерпретації. Багато сучасних вчених звертаються як до вивчення концептів в цілому, так і до конкретних концептів, що функціонують в мові.

Сьогодні у лінгвістиці існує декілька підходів до класифікації концептів розроблених на основі різних критеріїв. Спираючись на класифікацію З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, ми визначаємо концепт ЩАСТЯ як універсальний концепт та базовий соціальний концепт.

Одним з найпопулярніших методів вивчення взаємодії мови та мислення є семантико-когнітивний метод (термін З. Д. Попової та Й. А. Стерніна), назва якого визначена для досліджень на вивчення співвідношення семантики мовних знаків та її відображенні у концептосфері народу.

Науковцям стало зрозуміло, що мовні знаки створюються задля обміну інформацією, тобто найбільш поширених та необхідних концептів. Базуючись на теорії, можна стверджувати, що для того, щоб частково зрозуміти концептосферу суб'єкта або певного соціального товариства, треба застосовувати знання з семантики мовленнєвих знаків того чи іншого народу у певний історичний період. Це основне положення методології когнітивної лінгвістики свідчить про те, що найбільш вживані у конкретний період мовленнєві одиниці, їх асоціативні конотації якраз будуть відображати найбільш суттєві, в дану епоху, для даного народу мовленнєві одиниці, а саме – концепти, які є невід'ємною частиною єдиної концептуальної системи. Тобто, чим менше використовується мовленнєва одиниця у певний історичний період, і чим менше ціннісних конотацій та асоціативних полей вона має, тим більше віддаленим від ядра концептосфери є концепт, тим більше він залишається поза увагою народу.

У сучасній лінгвістиці існує тенденція до конвергенції когнітивного та прагматичного підходів. Існує три підходи до цього питання: прагматичний підхід є частиною когнітивного, когнітивний підхід включає у себе прагматичне дослідження. Третій підхід передбачає зближення

прагматичного та когнітивного. Всі три підходи наголошують на тісний зв'язок когнітивних та прагматичних чинників.

До того ж, сьогодні у когнітивному мовознавстві існує два основних методи у когнітивному аналізі мови. Дослідження гіпотези логічного методу «від значення до мови» репрезентує, що дослідження починається з вибору концепту, до якого добираються всі можливі засоби його актуалізації. Другий метод – семантико-когнітивний, «від мови до значення», він передбачає, що дослідження починається з вибору ключового слова або групи слів, аналіз яких дозволить виявити структуру названого концепту, об'єктивовану цими мовленнєвими засобами.

Аналізуючи словникові дефініції лексеми 福 *fú* щастя, слід відокремити такі ознаки як: почуття задоволення, вдача, сім'я, успіх, доля.

Образні характеристики свідчать про те, що щастя градується, воно має властивість, як зменшуватися, так і збільшуватися. Освіта є важливою складовою щастя – це шлях до успіху. Для представників аналізованої культури важливі якості людини, а не його матеріальні блага. Китайці не люблять конфлікти, намагаються уникати неприємних ситуацій, для них дуже важливі мир та спокій.

Ціннісні характеристики розглянутого концепту виражені в прислів'ях, приказках і афоризмах і в основному збігаються з його понятійним характеристиками. Внутрішній спокій і стабільність, довголіття і здоров'я асоціюються у китайців зі щасливим життям. Сильна прихильність до рідного дому, шанування старших, духовне багатство, освіта є значущими складовими щастя для аналізованої культури. Китайці переконані, що завдяки старанням, працьовитості та вірі в свої сили, можна знайти щастя.

Всі прислів'я та приказки, що містять семантику «щастя» характеризуються як лексико-семантичне поле, на основі якого

вибудовується модель, що відтворює уявлення людини про щастя, яка фіксує важливі для носія культурні смисли, ієрархію цінностей, яка визначає систему оцінки навколишнього світу.

Структурною особливістю китайських прислів'їв та приказок є наступне: якщо у прислів'ях та приказках якесь одне прислів'я складається з двох частин, то кількість ієрогліфів у першій та у другій частинах однакова. Ієрогліфи висловлювання представляють собою одну і ту ж частину мови. Є випадки, коли ієрогліфи-іменники у висловлюваннях виконують функцію поєднання дієслів з іменниками. У китайських прислів'ях та приказках часто вживається одна і та ж модель речення – модель визначення предмета, явища: що є щастя / що є щастям, виражені стверджувальними або заперечними реченнями. Слід зазначити, що у китайських прислів'ях та приказках використовуються омофони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольдов, С .А. (1997). *Концепт и слово. Русская словесность. От теории к структуре текста*. Москва : Academia, 267–280.
2. Бабушкин, А. П. (1996). *Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка*. Воронеж: Воронежский государственный университет.
3. Болдырев, Н. Н. (2001). *Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии*. Тамбов: Тамб. ун-т.
4. Буров, В. Г. (2007). *Китайско-русский словарь новых слов и выражений /В. Г. Буров & А. Л. Семенас*. Москва: Восточная книга.
5. Ван, Ли. (2000). *Словарь классического китайского языка (вэньянь)*. Пекин: Китайское книгоиздательство.
6. Ван, Луся & Старостина С .П. (2006). *Китайско-русский учебный словарь иероглифов*. М.: Восток-Запад.
7. Вільчинська, Т. П. (2009). *Основні підходи до визначення концепту в лінгвістичній парадигмі*. Тернопіль : Підручники і посібники, 26 – 33.
8. Войцехович, И. В. (2007). *Практическая фразеология современного китайского языка*. М.: АСТ: Восток-Запад.
9. Воркачев, С. Г. (2001). *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании*. *Филологические науки*, 64–72.
10. Воркачев, С. Г. (2004). *Счастье как лингвокультурный концепт: монография*. Москва : Гнозис.
11. Воркачев, С. Г. (2007). *Лингвокультурный концепт: типология и области бытования / под общей ред. С. Г. Воркачева*. Волгоград : ВолГУ.

12. Воркачев, С. Г. (2004). *Счастье как лингвокультурный концепт*. М: Гнозис.
13. Воробьёв, В. В. (1997). *Лингвокультурология: теория и методы* / В.В. Воробьёв. М: Российский ун-т дружбы народов.
14. Головань, О. В. (2003). Семантико-ассоциативная структура концепта война (на материале произведений Р. Олдингтона и В. М. Гаршина). Алтайский государственный технический университет им. И. И. Ползунова, Барнаул.
15. Готлиб, О. М. & Му, Хуаин (2019). *Китайско-русский фразеологический словарь, 2-е издание, стереотипное*. Иркутск: Издательство ИГУ.
16. Демьянков, В. З. (2007). Термин «концепт» как элемент терминологической культуры // *Язык как материя смысла: Сборник статей в честь академика Н. Ю. Шведовой* / Отв. ред. М. В. Ляпон. М.: Издательский центр «Азбуковник», (РАН: Институт русского языка им. В. В. Виноградова), 606–622.
17. Дружевич, В. А. (2021). *ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТ ШАСТЯ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ* «Ad orbem per linguas. До світу через мови». Матеріали Міжнародної студентської науково-практичної відеоконференції «Світ цінностей і цінності у світі», 13–14 травня 2021 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
18. Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури : словник-довідник*. К. : Довіра.
19. Завьялова, О. И. (2010). *Большой мир китайского языка*. М.: Восточная литература.
20. Загоруйко, О. Я. (2010). *Великий універсальний словник української мови*. Харків: Торсінг плюс.

21. Ільєнкова, В. В. (2019). Лексико-словотвірне гніздо з домінантою *щастя* та його дериваційна семантика. *Закарпатські філологічні студії*. (Вип. 11. Том 1), 11–16.
22. Карасик, В. И. (2002). *Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография*. Волгоград : Перемена.
23. Карасик, В. И. (2007). *Языковые ключи : монография*. Волгоград : Парадигма.
24. Карасик, В. И. (2004). *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. М. : Гнозис.
25. Коваль, А. П. (1965). *Синонімічне в термінології // Дослідження з лексикології та лексикографії: Міжвідомчий збірник*. К.: Наук. думка, 157 – 169.
26. Корнилов, О. А. (2005). *Жемчужины китайской фразеологии*. Москва: ООО «ЧеРо».
27. Коротков, Н. Н. (1968). *Основные особенности морфологического строя китайского языка*. М.: Издательство «Наука», Главная редакция восточной литературы.
28. Красных, В. В. (1998). *От концепта к тексту и обратно. К вопросу о психолінгвістике текста*. Вестник Московского университета. Сер. 9 : Филология (1), 53–70.
29. Кубрякова, Е. С. (2004). *Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира*. Москва : Языки славянской культуры.
30. Лихачев, Д. С. (1993). *Концептосфера русского языка*. Известия Академии наук СССР. Сер. литературы и языка. (52, 1), 3-9.
31. Лихачев, Д. С. (1991). *Логический анализ языка. Культурные концепты*. М., 281.

32. Ло, Шихун. (1984). *Лексика современного китайского языка*. Ланьчжоу.
33. Люй, Шусян. (2012). *Современный китайский словарь*. Пекин: Торговое изд-во.
34. Маслова, В. А. (2004). *Поэт и культура: концептосфера Марины Цветаевой: учеб. пособие*. Москва : Флинта.
35. Матвій, Номис. (1993). *Українські приказки, прислів'я і таке інше*.
36. Мацьків, П. (2007). *Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: монографія*. Дрогобич : Коло.
37. Моргун, Е. А. (2013). *К вопросу о конвергенции когнитивного и прагматического подходов. Филология и лингвистика: проблемы и перспективы: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.)*. Челябинск: Два комсомольца.
38. Никитин, М. В. (2004). *Развернутые тезисы о концептах. Вопросы когнитивной лингвистики*, 53-64.
39. Пименова, М. В. (2006). *Проблемы когнитивной лингвистики и концептуальных исследований на современном этапе: коллективная монография. Ментальность и язык*; отв. ред. М. В. Пименова. Кемерово, (Концептуальные исследования; вып. 7).
40. Пименова, М. В. (2004). *Душа и дух: особенности концептуализации*. Кемерово: ИПК «Графика».
41. Пименова, М. В. (2013). *Стереотипы и их место в языковой картине мира. Стереотипы лингвокультуры: коллективная монография*; отв. ред. М. В. Пименова. Киев: Издательский дом Д. Бураго, 3-29. (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 18).
42. Попова, З. Д. & Стернин, И. А. (2010). *Когнитивная лингвистика*. Москва : АСТ Восток – Запад.

43. Попова, З. Д. & Стернин, И. А. (2007). *Семантико-когнитивный анализ языка : монография*. 2-е изд., перераб. и доп. Воронеж : Истоки.
44. Попова, З. Д. & Стернин, И. А. (2003). *Очерки по когнитивной лингвистике : монография*. Воронеж : Истоки.
45. Попова, Н. М. (2018). *Національно-марковані концепти в мовній картині світу Іспанії: динаміка розвитку : монографія*. Київ : Логос.
46. Попова, З. Д. (2007). *Когнитивная лингвистика*. М. : АСТ: Восток-Запад.
47. Попова, З. Д. (2000). *Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях*. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та.
48. Попова, З. Д. (2006). *Семантико-когнитивный анализ языка: Научное издание [Текст]*, Воронеж : Истоки.
49. Селиверстова, Е. И. (2008). Понятие «смысловой конденсат» и серийность в поговорках. Фразеология и когнитивистика: материалы 1-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 4-6 мая 2008 г.): в 2-х т./ Отв. ред. проф. Н.Ф. Алефиренко. Белгород: Изд-во БелГУ, (Т.2). Идиоматика и когнитивная лингвокультурология, 348-351.
50. *Словарь древнекитайских иероглифов (2009): с приложением словаря наиболее частотных омографов, встречающихся в древнекитайском тексте*, под науч. ред. Т. И. Никитиной, В. П. Зайцева. СПб.: КАРО.
51. Слышкин Г.Г. *Лингвокультурный концепт как системное образование*. URL : <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2004/01/slyshkin.pdf> (дата обращения: 22.12.2018).
52. Степанов, Ю. С. (2007). «Понятие», «Концепт», «Антиконцепт». Векторные явления в семантике. Концептуальный анализ языка: современные направления исследования. Сб. Науч. Трудов. – М.: «Эйдос», 19-20.

53. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія (1973) (за заг. ред. І. К. Білодіда). К.: Наук. Думка.

54. Язык и мышление: Психологический и лингвистический аспекты (2003). Материалы 3-ей Всероссийской научной конференции (Пенза, 13-17 мая 2003 г.). Отв. ред. проф. А.В.Пузырев. М.; Пенза: Институт языкознания РАН; ПГПУ имени В.Г.Белинского; Администрация г. Пензы

55. Nuyts, J. (2003). Epistemic Modality, Language, and Conceptualization: A Cognitive Pragmatic Perspective. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

56. Polley, C.A. (2012). Metaphors for Happiness in English and Mandarin Chinese, PhD Dissertation, University of Hawaii.

57. René, Dirven & Marjolyn, Verspoor. (2004). Cognitive Exploration of Language and Linguistics. Amsterdam/Philadelohia : John Benjamins Publishing,

58. «二十世紀中國語言學叢書» (2000) 書海出版社.

59. 漢英雙解曾東京 (2012). 上海大學出版社 .

60. 呂, 叔湘. (1999). 現代漢語八百詞. 遼寧教育出版社。

61. 溫, 端政. (2012). 俗語 10000 條. 上海辭書出版社.

62. 溫, 端政. (2005). 諺語分類詞典. 上海辭書出版社.

63. 溫, 端政. (2014). 常用諺語辭典. 上海辭書.

64. 溫, 端正. (2011). 中國俗語大辭典. 上海辭書.

65. 魏, 紅霞. (2014). 諺語歇後語. 北京教育出版社.

66. 歇後語諺語大全崔鐘雷哈爾濱出版社 2011 年.

67. 葉, 芳來. (2005). 俄漢諺語俗語詞典北京: 商務印書館.

68. 中國諺語總匯漢族卷俗諺. (1983). 中國民間文學出版社.

69. 王, 劍引. (1994). 中國成語大辭典 上海: 上海辭書出版社,

70. 申, 俊 & 马, 汉民. (1990). 中国熟语大典上海: 上海文艺出版社.

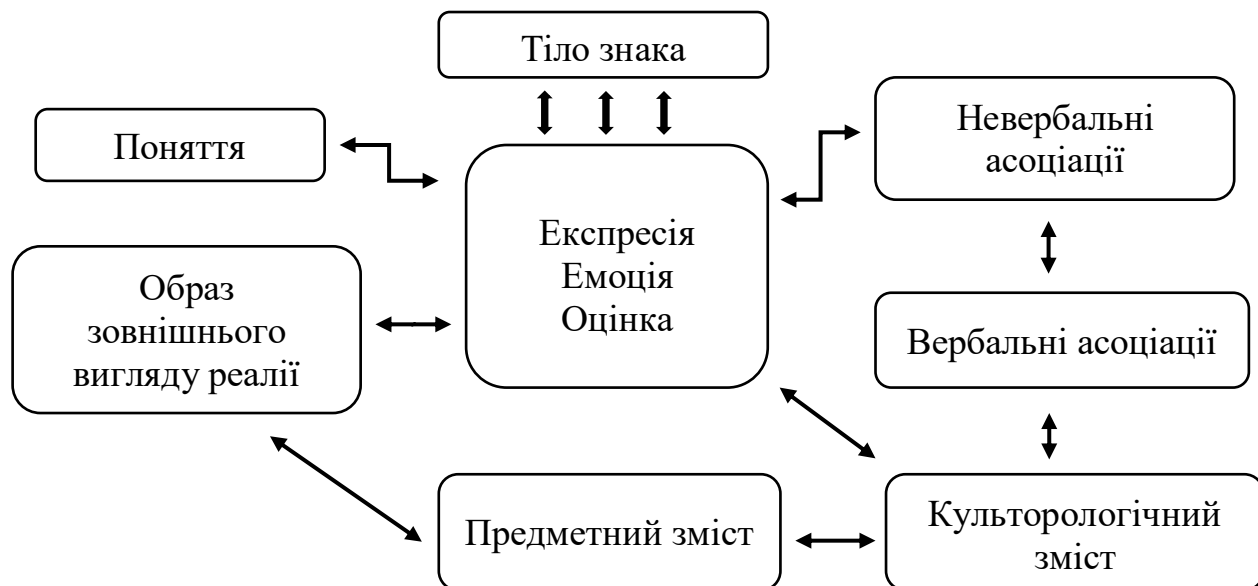
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Chinese Dictionary Online <http://www.tigernt.com/dict.shtml>
2. <https://bkrs.info>
3. 幸 福 四 字 成 语 大 全 6000 个 **】**
https://www.lishixinzhi.com/qz/1218768.html?ivk_sa=1024320u
4. **【 描 写 幸 福 的 成 语 - 百 度 文 库 】**
<https://mr.baidu.com/r/w4HTfj5QY?f=cp&u=231c8bcfbbe7a5af>

ДОДАТКИ

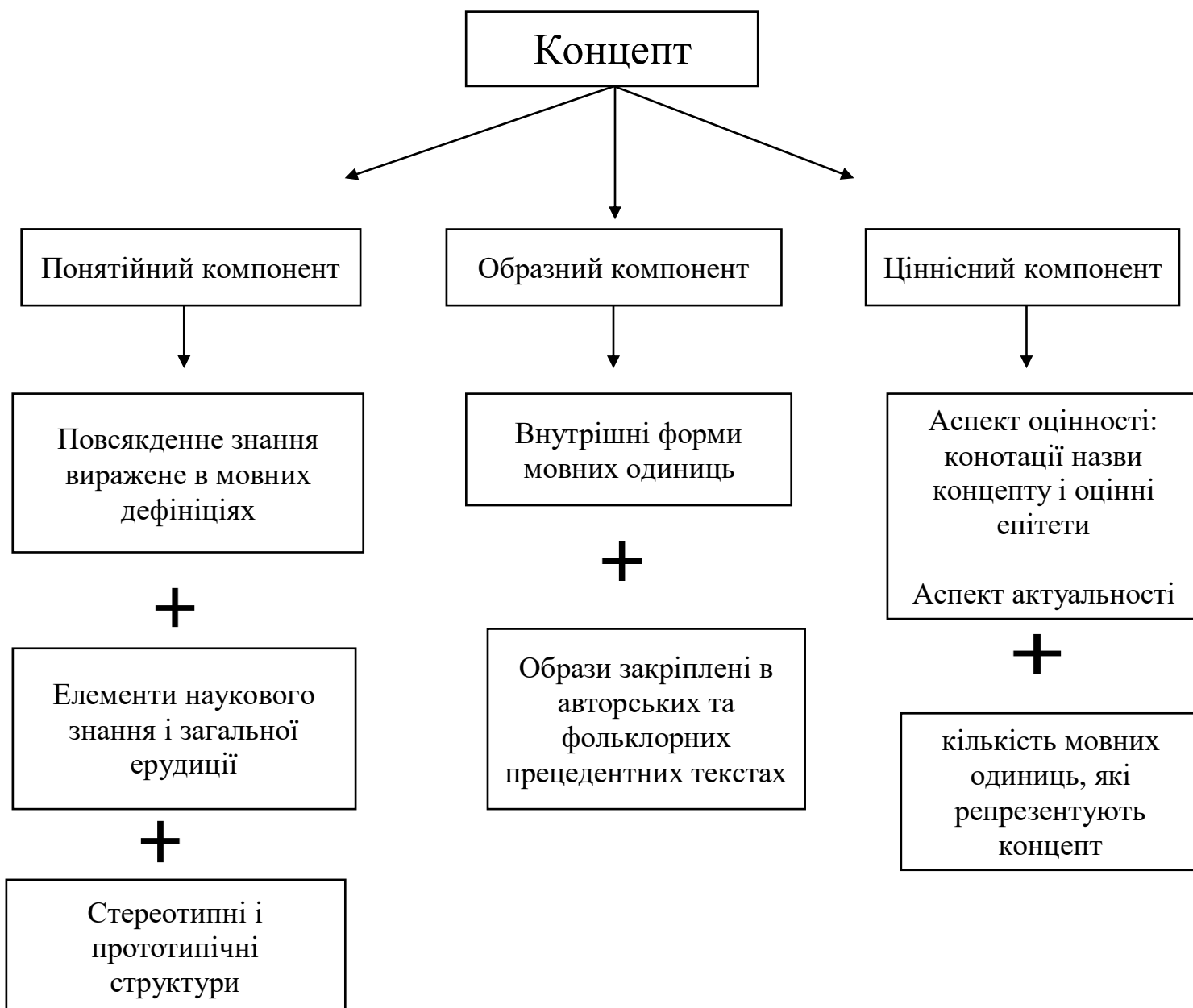
Додаток А

Структура концепту (за О.В.Голованем)

Додаток Б

Структура концепту за Г.Г. Слишкінім

Додаток В

Результати асоціативного опитування (українські студенти)

Схематичне зображення синонімічно-асоціативного ряду до лексики
щастя

	Ядро	Ближня периферія	Дальня периферія	Крайня периферія
Мовні одициці, використані під час асоціативного експерименту	сім'я (12) друзі (8) свобода (8) гармонія з собою (9)	кохання (6) гроші (7) здоров'я (7) самореалізація (7) їжа (5) подорожі (5) робота (5)	домашні улюбленці (2) успіх (3) мир (3) обійми (2) спокій (4) толерантне суспільство (4)	Китай (1) кава (1) ігри (1) прикраси (1) увага (1)

Додаток Г

Результати асоціативного опитування (українські студенти)

Схематичне зображення антонімічно-асоціативного ряду до лексеми
щастя

	Ядро	Ближня периферія	Дальня периферія	Крайня периферія
Мовні одициці, використані під час асоціативного експерименту	криза (13) хвороба (8) сімейні негаразди (9) емоційні негаразди (9)	стрес (6) хвилювання (8) здоров'я (8) самореалізація (7) незаконне ув'язнення (5) безробіття (7) втрата близьких (5)	інфляція (3) неврожай (3) війна (2) відсутність уваги батьків (4) чорна кішка (3)	карантин (1) закриття кордонів (1) безпритульні тварини (1) поразка (1)

Додаток Г

Результати асоціативного опитування (китайські студенти)

Схематичне зображення синонімічно-асоціативного ряду до лексеми
щастя

	Ядро	Ближня периферія	Дальня периферія	Крайня периферія
Мовні одициці, використані під час асоціативного експерименту	孩子 діти (10) 家庭 сім'я (11) 言论与行动自由 свобода слова та дій (9) 父母 батьки (9) 假日 відпочинок (10)	旅行 подорожі (8) 教育 освіта (8) 工作 робота (7) 爱情 кохання (7) 尊重 повага (7) 镇静 спокій (6)	爱好 хоббі (4) 时间 час (4) 宠物 домашні улюбленці (3) 食品 їжа (4)	中国的发展 розвиток Китаю (1) 国际文化交流 міжкультурний обмін (1) 淘宝平台 платформа Таобао (1)

Додаток Д

Результати асоціативного опитування (китайські студенти)

Схематичне зображення антонімічно-асоціативного ряду до лексики
щастя

	Ядро	Ближня периферія	Дальня периферія	Крайня периферія
Мовні одициці, використані під час асоціативного експерименту	环境问题 екологічні проблеми (11) 低收入 низькій дохід (10) 折面子 зганьбитися (9) 死亡 смерть (10) 就业压力 стрес через пошук роботи (11)	失业 безробіття (8) 竞争 конкуренція (8) 疲劳过度 перевтома на роботі (7) 健康问题 проблеми зі здоров'ям (8) 精神压力 стрес (7) 贫穷 бідність (6)	白色 білий колір (4) 分手 розірвати відносини (4) 夜间训练 заняття вночі (3) 四字 цифра чотири (3)	卡机 несправність телефону (1) 无热水 відсутність гарячої води (для пиття) (1)

PE3IOME

迄今为止，概念于现代语言学中是基本的与重要的术语。幸福属于伦理范围并且具有不同的世界观。幸福对每个人都起作用重要的生命价值并且反映幸福与语言、文化、哲学和心理语言学是密不可分的普遍观念，因而也就在中国和乌克兰语言的语言世界图景中幸福的概念是一个非常重要的概。

现代语言学非常重视概念的研究，它们在语言范式中的地位和作用，以及它们与其他领域的关系。这些概念反映语言、思维、文化之间的联系。研究目的：分析幸福概念的语言认知和语用方面的实现特征，对幸福概念进行全面研究，分出其内容和结构。在这方面，我们还认为需要进行建模其当前和历史方面以追踪该概念进程。

研究的对象是现代汉语中的幸福概念，用着词汇单位、自由短语、谚语和短语单位进行描述。研究的主题是现代汉语中幸福概念的语言表达及其属性（认知、结构-语义、语用-语义）。

毕业论文包括引言、三个部分，每个部分都有结论、全毕业论文的基本的结论、使用的来源清单和附录。在引言中，确定毕业论文所选主题的现实意义、研究对象和主题，制定目的和目标，概述分析方法，说明新颖性、理论和实践意义、描述毕业论文的结构。

于第一部中，分析了术语"概念"和"概念圈"的关键术语和概念，分析语言的交际和认知方法与概念的类型特征和结构。于第二部中致力于分析语言学的认知和语用方法的现状、研究概念的方法，以及进行联想实验。

于第三部中进行在现代汉语中用谚语单位表达幸福概念方法的分析，实现其语言认知和语用特征，并考察幸福概念的结构。

在每个部分之后包括结论。于总结提出了所有毕业论文的结果。使用的来源清单包括 70 个项目。说明的材料清单包括 4 个项目。附录清单包括 6 个项目。

以选择包含这些成分的词汇单位，我们考察了词典、用语词汇单位参考书、文章《幸福幸福的成语》和《幸福四字成语大全 6000 个》。在实践研究中，我们对幸福概念进行场性分析、成分分析和词义分析的方法，以谚语分析为基础由于形成了 25 个主题组，可是我们只分析了 2 组。